

Friluftstadens grönytor

– en varsam anpassning till moderna behov

Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten. Landskapsplanering 15 hp, nivå C

Susanna Söderberg Schaedel
Landskapsingenjörsprogrammet 2010
Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp

Friluftstadens grönytor

- en varsam anpassning till moderna behov

Susanna Söderberg Schaedel

Handledare: Elisabeth Lindkvist, Sveriges lantbruksuniversitet
LTJ-fakulteten

Examinator: Mark Huisman, Sveriges lantbruksuniversitet
LTJ-fakulteten

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: Grund C

Kurstitel: Självständigt arbete i Landskapsplanering

Kurskod: EX0361

Utbildning/Program: Landskapsingenjörsprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2010

Omslagsbild: Susanna Söderberg Schaedel

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Friluftstaden, (Friluftsstaden), Eric Sigfrid Persson, William Nersing, funktionalismen, funkis, bostadsgårdar, 40-tal, trädgårdshistoria

Sveriges lantbruksuniversitet
LTJ-fakulteten
Område landskapsutveckling

Förord

Tack till Elisabeth Lindkvist, handledare, för goda råd dygnet runt, för ditt stöd och engagemang i mitt arbete och för dina bilder som gjort det möjligt att visa Friluftstaden i sin vackra sommarskrud. Jag vill även tacka Claes Rosenberg, och boende i Bostadsrättsföreningen Södra Friluftstaden nr 3 för engagemang som varit av stor vikt för detta arbete. Tack Lars Nersing för spännande historier och minnen kring Friluftstaden och William Nersing. Tack också till skötselentreprenör Sjunnesson AB och Signe Persson-Melin för värdefulla intervjuer. Jag vill tacka min flitiga och ambitiösa opponent, Angela Sandell, som hjälpt mig förbättra detta arbete. Tack även till Jenny Eriksson som varit ett stöd i framgångar och motgångar. Ett varm tack till förstående familj och stöttande vänner, samt alla som på något sätt bidragit till att detta arbete kunnat utföras med befintligt resultat.

Följande bilder i arbetet är hämtade ur Bostadsrättsföreningen Södra Friluftstaden nr 3:s bildarkiv, och publicerade med medgivande från föreningen:

Figur nr 3

Figur nr 5-11

Figur nr 23.

Följande bilder är tagna av Elisabeth Lindkvist, SLU Alnarp, och publicerade efter medgivande.

Figur nr 13, 27 & 33.

Figur nr 4: Förslag på stadsplan för Friluftstadens bostadsområde. Bilden är ett foto (av författaren) av ritningen, tillhörande Malmö Stadsbyggnadskontors Kartarkiv.

Figur nr 12: Flygfoto över Friluftstaden, hämtat från Lantmäteriets digitala kartarkiv, och publicerad enligt medgivande: I 2008/1959.

Övriga, följande bilder tillhör författaren:

Figur nr 1-2

Figur nr 14-22

Figur nr 24-26

Figur nr 28-31

Figur nr 32 (förslagsskiss).

Bilderna i arbetet är skyddade enligt lagen om upphovsrätt.

Sammanfattning

Bostadsområdet Friluftstaden i västra Malmö ritades och uppfördes av byggherren Eric Sigfrid Persson i funktionalistisk stil under 1940-talet. Eric Sigfrid Perssons vision var att skapa bostäder omgivna av natur och blommande, friväxande grönska. Växterna valdes för sina typiska uttryck och egenskaper som konturformande element i helhetsbilden. Grönskan utgör än idag en stor del av områdets identitet. Detta arbete berättar historien om Friluftstaden grönytor; anläggning, skötsel funktion och utveckling, men belyser också de problem som finns och ger förslag på hur de kan lösas.

Genom sin tidstypiska karaktär utgör området ett kulturhistoriskt värdefullt inslag i stadsbilden och borde genom detta skyddas från oönskt tänkta förändringar. Avsaknad av tydliga mål och en skötselplan för utemiljön, gör framtiden för Friluftstadens karaktäristiska grönytor osäker. Genom intervjuer har skötseln förr jämförts med dagens skötselinsatser för att visa på ytornas utveckling. Höga buskar har utgjort ett skötselproblem under lång tid, då de skymmer utsikten för de boende. Problemet har gett upphov till återkommande beskärning, som skadar både vegetationens uttryck och områdets karaktär. Beskärningarna ger också upphov till dyra skötselinsatser, som hade kunnat undvikas genom att byta ut alltför omfångsrikt växtmaterial.

I en enkät har de boende fått uttrycka synpunkter och åsikter om sin utemiljö. De boende uttrycker sig positivt om grönyterna, men är missnöjda med alltför hårda beskärningsinsatser. Resultatet av enkäten bekräftar de problem som identifierats genom arbetet.

Genom en inventering av lignoser på området identifierades 82 arter och sorter. Några av de vanligaste var rosenprakttry, forsythia, syren och schersmin. I arbetet presenteras en förslagsskiss med bättre anpassat växtmaterial. Växtförslaget är anpassat till de boendes önskemål, ståndortsförhållanden, funktion och skötsel, och är utarbetad med hänsyn till områdets karaktär. Arbetet ger även förslag på tidstypiskt växtmaterial, samt moderna arter och sorter, som kan användas vid nyplantering av grönytor på området.

Innehållsförteckning

Inledning	1
<i>Bakgrund/problem beskrivning</i>	<i>1</i>
<i>Mål & syfte</i>	<i>1</i>
<i>Frågeställning</i>	<i>1</i>
<i>Avgränsning</i>	<i>1</i>
Metod och material.....	2
Bakgrundsstudie.....	3
<i>Funktionalismen</i>	<i>3</i>
<i>Samtida trädgårdskonst</i>	<i>3</i>
<i>Bostadsgårdar och växtmaterial.....</i>	<i>4</i>
<i>Eric Sigfrid Persson</i>	<i>5</i>
<i>Tidigare yrkesliv och byggnadsverk</i>	<i>6</i>
<i>Friluftstaden</i>	<i>9</i>
<i>Behålla eller förnya?.....</i>	<i>14</i>
<i>William Nersing – Perssons gröna hand</i>	<i>15</i>
Friluftstadens grönytor	18
<i>Klimat och ståndort</i>	<i>18</i>
<i>Inventering av dagens växtmaterial.....</i>	<i>22</i>
<i>Växtmaterialets uttryck och funktion</i>	<i>24</i>
<i>Skötseln av Friluftstadens grönytor.....</i>	<i>26</i>
<i>Vad tycker de boende i Friluftstaden? Sammanställning av enkät</i>	<i>27</i>
Resultat	32
<i>Hur påverkar dagens skötsel grönytorna?</i>	<i>32</i>
<i>Hur kan de boendes önskemål bemötas?</i>	<i>33</i>
<i>Värdefulla aspekter att ta hänsyn till</i>	<i>34</i>
<i>Slutsatser</i>	<i>35</i>
<i>Förslagsskiss</i>	<i>39</i>
<i>Växtmaterialet</i>	<i>39</i>
Diskussion.....	43
Källförteckning	46
Bilagor	48
<i>Bilaga 1: Förslagsskiss i A3.....</i>	<i>48</i>
<i>Bilaga 2: Tidstypiskt växtmaterial.....</i>	<i>49</i>
<i>Bilaga 3: Moderna arter och sorter</i>	<i>54</i>

Inledning

Bakgrund/problembeskrivning

Friluftstaden är ett unikt radhusområde i västra Malmö. Området är gestaltat och byggt under 1940-talet, i funktionalistisk stil, av byggherren Eric Sigfrid Persson. Grönytorna är ritade och anlagda av trädgårdsteknikern William Nersing. Tanken med Friluftstaden var att ge stadsbor ett hem i lummig grönska. Tomtgränserna är osynliga och vegetationen används som inramning av uteplatserna. Mellan husen finns gemensamma grönytor som planerades med tanken att buskar och träd skulle vara friväxande, ge insynsskydd och fungera som konturformande element i helhetsbilden. Arter och sorter är många och uttrycket är väl genomtänkt. Växtmaterialet är utvalt för att inte behöva någon större tillsyn och ömtåliga arter har undvikits. Idag finns en hel del av det ursprungliga växtmaterialet kvar. Ytterligare arter har tillkommit, andra har försvunnit. En del av det arkitektoniska helhetsuttrycket har gått förlorat till följd av skötselinsatser som inte tagit hänsyn till områdets karaktär. Stora blommande buskar häckklippas varje år för att inte skymma fönster och förlorar då både sin blomning och sitt värdefulla uttryck i sammanhanget. Detta ger upphov till frågeställningar kring dagen skötsel, vegetationens uttryck och funktion.

Ordförande i Bostadsrättsföreningen Friluftstaden nr 3, Claes Rosenberg, uttryckte ett intresse från föreningen att få hjälp med problemen, då jag inom utbildningen besökte området under en kurs i Växtteknik hösten 2009. Besöket i Friluftstaden och intresset från föreningen, gjorde mig mer intresserad och gav mig idén till ett examensarbete om Friluftstadens grönytor.

Mål & syfte

Målet är att undersöka förutsättningarna för en varsam anpassning och utveckling av Friluftstadens grönytor. I målet ingår även att göra ett förslag till nyplantering inom Friluftstadens gemensamma bostadsgårdar. Genom att utgå från Eric Sigfrid Perssons idéer, boendes önskemål, samt förutsättningarna på platsen, visar studien på alternativt växtmaterial som ger ett mer harmoniskt uttryck genom en bättre anpassning till funktionskraven.

Syftet med studien är att skapa en medvetenhet kring värdet av Friluftstadens grönytor, som bärare av ett kulturarv och som en viktig del av boendemiljön. Genom att tydliggöra problemen och ge exempel på förändringar samt riktning för ytornas utveckling, bidrar arbetet med motiv för att långsiktigt behålla grönyternas karaktär, samt minska skötselkostnaderna.

Frågeställning

Vad var Eric Sigfrid Perssons grundtanke med Friluftstadens grönska?

Vad finns det för problem och möjligheter med växtligheten på platsen idag?

Hur påverkar skötseln uttrycket och kvalitén?

Vad ställer de boende för krav på sin grönmiljö?

Avgränsning

Växtingenteringen avgränsas till att innefatta förekommande lignoser på området för Bostadsrättsföreningen Södra Friluftstaden nr 3. Enkäten har avgränsats till att inrymma hushållen i nämnd bostadsrättsförening. Skissförslag görs på en begränsad yta, exempelvis en del av en bostadsgård i Friluftstaden. Litteraturstudien avgränsas till tidsperioden för Eric Sigfrid Perssons liv, med fokus på hans stilbildande arbete samt tidstypiska växtmaterial.

Metod och material

En bakgrundsstudie har gjort kring funktionalismen, byggherren Eric Sigfrid Persson, William Nersing, Friluftstadens historia och utemiljö. Studien har omfattat litteraturstudie, intervjuer och sökningar i arkiv. Bakgrundsstudien syftar till att få en uppfattning om den stilbildande historien som påverkat hur Friluftstaden utvecklades samt att ge en bild av Eric Sigfrid Persson, William Nersing och vad som kan ha inspirerat dem i arbetet med Friluftstaden. Litteraturen har sökts på olika bibliotek samt elektroniskt genom databaser och på Internet. Bildmaterial och kartor har sökts i Malmö stadsarkiv, Stadsbyggnadskontorets kartarkiv, Gatukontorets arkiv, på Malmö museer och genom Bostadsrättsföreningen Södra Friluftstaden nr 3.

Inventeringen av lignoser avgränsades till området för Bostadsrättsföreningen Södra Friluftstaden nr 3 då området ansågs representera grönytornas karaktär och samtidigt utgöra en rimlig avgränsning för studien. Inventeringen utfördes i månadsskiftet november/december och delades upp i rutor om ca 7 x 7 meter där förekommande arter registrerades. Rutorna omfattar ytan framför en lägenhet alternativt en solgård. Arterna i varje ruta har endast registrerats en gång, oavsett antal plantor. En registrerad observering kan alltså innebära allt ifrån en planta till ett helt bestånd av samma art inom en inventeringsruta.

Inventeringen tar ej hänsyn till vegetationens kvalitet eller kondition. En art kan därmed bestå av både stamträd och buskar. Hänsyn har ej heller tagits till om växten anses vara planterad eller har uppkommit från rotskott eller liknande. Vegetation som bedömts vara uppenbart ogräs samt dött material har ej registrerats i inventeringen. Artbestämningen har gjorts genom bedömning direkt på platsen och antecknats för senare sammanställning. Arter som bedömts som osäkra har fotograferats för senare kontroll och jämförelse. Arter som ej har kunnat sortbestämmas i avlövad tillstånd har registrerats med endast artnamn. Alla växtnamn i arbetet är kontrollerade och uppdaterade enligt *Svensk kulturväxtdatabas* (SKUD, 2010).

För att få en uppfattning om de boendes syn på grönytor och växtlighet i området skickades en enkät ut till de 46 hushållen i Bostadsrättsföreningen Södra Friluftstaden nr 3. Genom enkäten kunde frågor besvaras om hur de boende uppfattar sin utemiljö, vad de är nöjda, och missnöjda, med och vilka funktioner de prioriterar. Enkäterna lämnades i de boendes brevlådor tillsammans med ett adresserat kuvert för att garantera anonymitet vid insamlandet. Claes Rosenberg, ordförande i Bostadsrättsföreningen Friluftstaden nr 3, upplät sin brevlåda till insamlingen. Enkäterna skickade ut den 18/11 2009 och samlades in efter 8 dagar.

En telefonintervju har genomförts med Lars Nersing, son till William Nersing, för att få fram information kring Nersing och om anläggning och tidigare skötsel av Friluftstadens grönytor. Telefonintervjuer har även genomförts med personal från skötselentreprenör *Sjunnesson AB*, för att få information kring dagens skötsel av området. Signe Persson-Melin har intervjuats via telefon om sin far Eric Sigfrid Persson.

Förslagsskissen syftar till att konkretisera hur alternativt växtmaterial kan användas i Friluftstaden.

Bakgrundsstudie

Funktionalismen

Stuttgartutställningen 1927 betraktas som det stora genombrottet för funktionalismen. I Sverige dröjde det ytterligare tre år innan de nya idealen slog igenom på Stockholmsutställningen 1930. (Rudberg, 1999). Utställningen förmedlade avskalade bostadsområden där ljus, luft och grönska var centrala delar. Den nya bostadsideologin fick stor genomslagskraft och uppbrottet från klassicismen påverkade i stor grad de unga arkitekterna. (Sommar, 2006). Den nya stilen medförde ett nytt förhållningssätt där arkitekturen även gavs ett samhälleligt och socialt ansvar där de nya bostäderna anpassades för folket (Hårde, 1986).

1929 visade den tyska arkitekten Walter Gropius upp ett nytt bostadshus där varje lägenhet hade ett tillhörande friluftsrum på taket. Friluftsrummet skulle komma att bli ett väl använt uttryck inom svensk arkitektur och gestaltning. Sven Wallander, arkitekt för HSB, blev drivande inom funktionalismen. Han kom genom sina moderna byggnader, sitt engagemang för friluftsrummet och sina banbrytande funktionella lösningar, att bli en stor inspirationskälla för Eric Sigfrid Persson. (Hårde, 1986).

Samtida trädgårdskonst

Med inspiration från engelska förebilder började svenska arkitekter under 1910-talet att arbeta för ett samspel mellan bostaden och utemiljön. Relationen mellan byggnadens inre och dess närmaste omgivningar betonades allt starkare. Lars Israel Wahlman var arkitekt och en av flera att introducera det nya förhållningssättet från England. Han ansåg att byggnads-, landskaps- och trädgårdsarkitektur hörde starkt samman och uttryckte att *”trädgården borde utgöra en naturlig fortsättning till bostadshuset och en viloplats där man kan ta igen sig efter en hård arbetsdag”*. Han hänvisade ofta till Raymond Unwin, den tidens förespråkare för trädgårdsstäder. (Andersson, Jonstoj & Lundqvist, 2000).

Med funktionalismens inträde förändrades synen på parker och deras placering i staden. Istället för att skilja de två miljöerna åt ville man integrera boendemiljön i parkrummet (Kristensson, 2007). Två starka förespråkare för det nya synsättet var Malmös stadsingenjör Eric Bülow-Hübe och stadsträdgårdsmästare Birger Myllenberg. Bülow-Hübe frågade sig i ett föredrag 1929 när trädgårdskonstens funktionalism skulle slå igenom. Han sökte efter en för byggnadskonsten motsvarande förändring, där man borde sträva efter enkla och harmoniska lösningar. Han menade att man måste prioritera uttrycken och endast framhäva det bästa växtmaterialet. Den återhållsamma enkelheten skulle även leda till lägre underhållskostnader. (Andersson, Jonstoj & Lundqvist, 2000).

1940- och 1950-talens grönytor karaktäriseras bl. a. av nivelleringen som förmedlar en mjuk övergång mellan byggnader och omgivande grönytor. Effekten förstärks av vegetation som placeras strategiskt i terrängbildningen. (Gustavsson & Wahlström, 1979). Ulla Bodorff och Sven Hermelin, båda verksamma trädgårdsarkitekter under perioden, ledde utvecklingen av den nya landskapsträdgården. En gemensam förebild för dem båda var stadsträdgårdsmästaren i Uppsala 1919-1955, Pehr Boiërth. Han införde en ny dimension i landskapsträdgårdens trehundraåriga historia genom att anpassa miljöerna till folkhemmet. Carl Fredby var trädgårdsarkitekt, anställd hos Boiërth. Han hade utbildning från England och Stockholm och kom att arbeta med både bostadsområden, kyrkogårdar, friluftsområden och

naturvårdsområden bland flera områden. Fredbys övertygelse i arbetet var att arkitekturen skulle underordna sig naturen. Han var mycket skicklig på att anpassa växtligheten efter den befintliga terrängen. Han utnyttjade och utvecklade gärna förutsättningarna för att förstärka platsens karaktär och uttryck. Av samma anledning bevarade han gärna befintlig växtlighet som ansågs typisk för platsen. (Andersson, Jonstoj & Lundqvist, 2000).

Bostadsgårdar och växtmaterial

1930-, 40- och 50-talen har kallats den svenska bostadsplaneringens guldålder. Bland bostadsgårdar från denna tid finns många av de bästa utemiljöerna som byggts i Sverige, enligt Agneta Persson och Bengt Persson, landskapsarkitekter och författare till boken *Svenska bostadsgårdar 1930-59* (1995). Enkelheten och harmonin gör att de fungerar även idag. Funktionerna på dessa gårdar kan i vissa fall ha förändrats genom åren. Modernisering av sophantering och det starkt ökade antalet bilar, har gett upphov till anpassningar av bostadsgårdarna och tillgängligheten till dessa. När bostadsgårdar från denna tid genomgått ombyggnader, har dessa ofta varit radikala och gett upphov till ett helt nytt uttryck. Få gårdar har fått tidstypisk gestaltning och därefter anpassade växter och material. (Persson & Persson, 1995).

Bostadsgårdar från 30-, 40- och 50-talen utmärker sig ofta genom en stark rumslighet (Persson & Persson, 1995). Avstånden mellan husen ger utrymme för grönytor och utformningen känns ofta enkel och självklar. Grönytorna är ofta sammanhängande och skapar en harmonisk helhet. (Hansson, 1997). Nästan alla gårdar har en växtlighet som tillåter genomgående siktlinjer och ger möjlighet till en överskådlig utemiljö. Rumsligheten bildas av mjukt avgränsade områden som smälter bra in i omgivningen. (Gustavsson & Wahlström, 1979). På modernare bostadsgårdar skapas dessa rum snarare genom tydligt uppbyggd vegetation med fasta gränser mot omgivningen (Kristensson, 2007).

Det koncept som är genomgående för många av bostadsgårdarna bygger på *enkelhet* och *omsorg*. Utformningen är ofta funktionell och utgår från de boendes behov. Naturen var en självklar förebild vid utformandet av utemiljöerna. Det skapade en enkelhet och naturlighet utan konstlade inslag, i motsats till modernare gestaltning som ofta grundar sig på tekniska lösningar och funktionell utformning. Tidigare decenniers stadsplanering hade skapat trånga kvarter omslutna av stenhus. (Persson & Persson, 1995). Med funktionalismens intågande kom nya ideal med krav på sol, ljus och luft i boendemiljöerna. De trånga och mörka kvarterens tid var förbi och husen placerades istället i rad. (Gustavsson & Wahlström, 1997).

I början på 40-talet fick stadsplanerarna allt större sociala ambitioner. Man började diskutera grannskapsenheter. Idén gick ut på att dela upp städerna i mindre delar, vilket skulle leda till större samhörighet i området och skapa en bykänsla i den stora staden. Med den ökande bilismen på 40-talet blev frågan om säkerheten för gående och cyklister aktuell. Det ledde till trafikseparering, bostadshusen grupperades så att de separerade gator och parkeringar från gårdsmiljöerna, som på andra sidan angränsade till gemensamma grönytor.

Under 50-talet övergick byggandet från att ha varit ett hantverk till att bli industri. Det ledde till att både hus och bostadsgårdar produktionsanpassades. Växtanvändningen påverkades genom att få en mer funktionell roll som utfyllnad av överblivna ytor. Stora buskage började planteras, ofta med bara en art. Gårdens olika delar blev strikt uppdelade och inramades av buskage eller staket. Rumslighet och lummighet fick lämna plats för funktion och effektivitet. Under senare halvan av 1800-talet växte intresset för exotiska växter. Importen av växter från andra länder ökade men exoter användes då framför allt i parker och större trädgårdar. På

1900-talet tog man in de nya arterna även på bostadsgårdarna. Utpräglade former och bladfärger blev vanliga genom användandet av dessa arter. Bland det nya växtmaterialet fanns brokbladiga och rödbladiga sorter, hängande träd och pelarträd, arter med ett vresigt växtsätt med mera. (Persson & Persson, 1995). Under 1935-55 förändrades vegetationen i parker och bostadsgårdar och kom att byggas upp av högbuskage med enstaka träd/buskträd. Även mångskiktade buskage och blandbuskage med höga och låga buskar blev vanligt. (Gustavsson, 1981). Växtmaterialet på plantskolorna utgjordes under 30-50-talet av ett brett sortiment. Trots tillgången på växter användes endast ett fåtal arter på bostadsgårdarna. Framför allt valde man inhemskt och väl beprövat material. Standardutbudet på den tidens bostadsgårdar bestod ofta av stora träd, blommande prydnadsträd, storvuxna buskar, häckar och tåliga perenner. (Ahrland, 1990).

Planteringarna var ofta väl genomtänkta vilket resulterat i att många av bostadsgårdarna utvecklats så väl att de fungerar än idag. Genom kännedom om växterna planterades de med lagom avstånd för att kunna utvecklas tillfredställande. Träden är ofta placerade en bit in på gården och lämnar fasaderna fria. Genom denna medvetna placering skuggas heller inte fönster. Det är mycket sällan man finner slumpmässigt uppkomna planteringsytor eller planteringar som har som enda syfte att fylla ut en överbliven yta. Växtmaterialet (se Bilaga 2) i grannskapsenheterna som byggdes under 40- och 50-talet karaktäriseras av stora sammanhängande gräsytor som binder ihop bostadsgården med intilliggande gemensamma grönytor. Blommande buskage och välplacerade grupper av träd skapade lummiga planteringar i dessa gräsytor. Under 50-talet förändrades artvalet på bostadsgårdarna. Taggiga buskage blev lösningen när växtligheten utsattes för ett allt större slitage. 30- och 40-talets perennrabatter ersattes av bl.a. amerikansk hagtorn och rosenbuskar. Dessa var vanligt förekommande kring lekplatser för att hindra spring i rabatterna. (Persson & Persson, 1995).

Eric Sigfrid Persson

Eric Sigfrid Persson föddes i Tomelilla den 24:e januari 1898. Han var det femte barnet av tolv syskon. Från fadern ärvde han ett konstruktivt tankesätt, från modern ett hetsigt och glatt humör. Eric Sigfrid började arbeta redan som sexåring som gåsapåg, sedan som dräng till bönderna runt om i bygden. När Eric Sigfrid fyllt tretton år började han i snickarlära i Kverrestad där hans intresse för byggnation utvecklades. Efter de tre åren började Eric Sigfrid läsa Hermodskurser i snickerilära och det blev snart dags för gesällvandringar. Som 19-åring kom han till Malmö för att lära sig mer om finsnickeri hos snickare Frans Andersson. Samtidigt tog den energiske eleven kvällskurser på Malmö aftonskola. Under tiden hos snickare Andersson råkade Eric Sigfrid klippa av sig en bit av vänster tumme. Skadeersättningen använde han för att läsa vidare hos snickarmästare ”Sorte” Hansen i Holte och på Haslevs højskole i Danmark. När pengarna från skadeersättningen var slut gjorde Eric Sigfrid nya gesällvandringar. (Hårde, 1986). Åren i Danmark påverkade Eric Sigfrid starkt.¹ Han detaljstuderade sekelskiftesarkitekturen och tilltalades av de proportionerliga husen med branta tak. Många av husen var inbäddade i frodig grönska som imponerade på honom. (Hårde, 1986).

År 1921 återvände Eric Sigfrid till Sverige. Han fick arbete som förman och ledde sextio arbetare i ett brobygge över Helge å. När bron stod klar hade Eric Sigfrid bestämt sig för att han ville bygga egna hus. Han återvände till Tomelilla där behovet av bostäder hade hunnit växa sig stort. Med bistånd från fadern, en av sina bröder och med lån från byns järnhandlare,

¹ Telefonintervju 2009-11-25 med Signe Persson-Melin, dotter till Eric Sigfrid Persson.

satte han igång att bygga parhus i rött tegel. Samtidigt träffade han sin blivande fru Magnhild. (Hårde, 1986).

Tidigare yrkesliv och byggnadsverk

Inom två år efter bröllopet hade Magnhilds båda föräldrar avlidit. Eric Sigfrid beslöt sig för att köpa marken de lämnat efter sig. Han hade nu börjat rita egna hus och på den nyförvärvade tomten uppförde han ett av Sveriges första serieproducerade småhusområden. Han ritade själv stadsplanen till området och eftersträvade rumsbildning när han placerade ut husen. I mitten av området placerades en öppen torgyta. Några år senare bebyggdes denna med något större småhus. Husen var i ett och ett halvt plan och var avsedda för två hushåll. Eric Sigfrid var en modern byggare. De nya husen, utmed Nygatan och Ullstorpsvägen, var först i Tomelilla med toalett och badkar inomhus. Genom att husen seriebyggdes halverades på så sätt produktionskostnaden trots de moderna lösningarna. (Hårde, 1986).

Innan 1920-talets slut hade Eric Sigfrid Persson låtit bygga ytterligare ett område med liknande småhus. Han placerade dem på rad med norrgaveln mot gatan. Husen ansågs ge intrycket av att vara uppradade men Eric Sigfrid hade en baktanke med placeringen. De boende kunde på baksidan njuta av en lummig trädgård i söderläge med prunkande växtlighet. Stora buskage av syren och fläder planterades tillsammans med fruktträd för att dämpa vinden från de öppna fälten runtomkring. (Hårde, 1986).

Mot Malmö

När 1920-talet närmade sig sitt slut var Eric Sigfrid Persson färdig med Tomelilla. Han fick ett lån på 25 000 kr av Tomelillas bankkontor och tog med sig familjen för att flytta till Malmö och fortsätta karriären. I storstaden mötte Eric Sigfrid motstånd. Hans idéer mottogs med skepsis av stadsarkitekten August Stoltz, som försökte få Eric Sigfrid att förstå vikten av att följa byggnadsbestämmelserna. Stadsingenjören Eric Bülow-Hübe, som var mer nytänkande, välkomnade Eric Sigfrid Perssons idéer. De båda hade en hel del gemensamt och blev goda vänner. Det var tack vare Bülow-Hübes stöd som Eric Sigfrid Persson till slut fick igenom många av sina byggplaner i Malmö, däribland Friluftstaden. (Hårde, 1986).

Han började med att köpa marken vid Davidshallstorg. Första byggnaden uppfördes i hörnan vid Kärleksgatan/Davidshallsgatan, ett stilrent femvånings bostadshus i med antydningar till funktionalistisk stil. Eric Sigfrid fortsatte att bygga och utökade kvarteren kring Davidshall med ytterligare sex hus utmed torgets västra sida. Perssons hus utmärkte sig genom högkvalitativa byggmaterial och annorlunda utsmyckningar. År 1932 sökte Eric Sigfrid efter ny mark att bebygga. Intill S:t Petri kyrka, på en kantig tomt, lät han uppföra ett mäktigt hus som fick namnet Trumpeten. Två år senare spred sig en byggkonflikt i Sverige som hindrade Eric Sigfrid från att omedelbart starta upp nästa byggprojekt. De äkta makarna Persson passade då på att genomföra sin bröllopsresa. De begav sig iväg på en lyxkryssning till bland annat Spanien, Indien och Kenya. (Hårde, 1986).

Malmgården

Direkt efter hemkomsten började Eric Sigfrid Persson arbeta med sitt nya projekt, Malmgården. Det enorma huset med 300 lägenheter rymde ett eget kvarter intill den unga Rörsjöparken. Innergården var något helt nytt. Rymligheten öppnade för ljus, luft och grönska, helt enligt funktionalismens nya ideal. Den uppmärksammade innergården fylldes med lummig grönska och tennisbanor. Charles Reimer och William Nersing ansvarade tillsammans för gestaltning och anläggning av gårdens grönska. (Hårde, 1986). Nersing var utbildad trädgårdstekniker med examen från Alnarp, där Sven Hermelin var huvudlärare.

Efter utbildningen började Nersing sitt arbete hos Persson som då var i full gång med uppförandet av Malmgården.² De skapade en unik trädgårdsidyll med bland annat magnolia, japanskt körsbär, prydnadsbuskar, rosor och perenner. Husfasaderna klädde de i klättervildvin, blåregn och pipranka. (Hårde, 1986). Nersing var anställd hos Eric Sigfrid Persson 1936-46 och kom att bli den som utformade grönyrtorna i anslutning till Perssons berömda byggnader.³

Ribershushus

Ribershushus skall bli de första renodlade funktionalistiska höghusen i Malmö (se Figur 1). Eric Sigfrid Persson hade hittat ett perfekt läge vid Malmös utkant. Förutsättningarna var lovande, med havsutsikt och promenadavstånd till Ribersborgs badstrand. Husen uppfördes 1937-38. Planlösningarna var nytänkande och Persson hade lagt stor vikt vid funktionella detaljer. Han utvecklade idén från Stockholmsutställningen med halva våningsplan i lägenheterna till att rymmas i tre plan istället för två. Eric Sigfrids patenterade perspektivfönster släppte in mängder av ljus. De stora balkongerna rymde både måltider och sällskapsliv i det fria, allt enligt den funktionalistiska ideologin som förespråkade ljus, friluftsrum och grönska för människors välmående (se Figur 2). (Hårde, 1986).

Figur nr 1. Ribershushus, Malmö.

Figur nr 2. Balkonger, Ribershushus.

Det var ofta svårt att få lägenheterna i Perssons moderna och exklusiva hus uthyrda direkt. Lösningen blev att Perssons anställda fick bo i de nybyggda husen till rabatterade hyror, men så fort det fanns intresserade hyresgäster fick de anställda flytta vidare. Under dessa förutsättningar bodde William Nersing och hans familj i flera av Perssons nybyggen, bland annat i Ribershushus.⁴ Under uppförandet av Ribershushus fick William Nersing ansvaret för utemiljön och klädde de rymliga gårdarna i lummig grönska, husen klädde han i vildvin (Hårde, 1986). Av stenen som skeppats direkt från Öland byggde han terrasser med växtlighet som prydde garagedfarterna. Även gångarna anlades med samma sten. Terrasserna består än idag av originalstenen men på gångarna har stenen bytts ut till följd av saltskador efter

² Telefonintervju 2009-11-24 med Lars Nersing, son till William Nersing som skapat många av de erkända utemiljöerna kring Eric Sigfrid Perssons byggnader.

³ Telefonintervju 2009-11-24 med Lars Nersing, son till William Nersing som skapat många av de erkända utemiljöerna kring Eric Sigfrid Perssons byggnader.

⁴ Telefonintervju 2009-11-24 med Lars Nersing, son till William Nersing som skapat många av de erkända utemiljöerna kring Eric Sigfrid Perssons byggnader.

snöröjning.⁵ De exklusiva byggnaderna och de grönskande gårdarna tog andan av besökare under invigningen i samband med den stora bostadsutställningen "Vi bo i Ribershus" som arrangerades av Slöjdföreningen. Försådda gräsmattor hade rullats ut natten före invigningen av Nersing och hans mannar. Bostadsgårdarna hade bland annat planterats med bokharabinda, klematis, solrosor, stockrosor, kaprifol, blåregn och vildvin. De skarpa hörnen, de hårda och kala väggarna, mjukades upp med frodig växtlighet. Nersing planerade arbetet och förgrödde plantorna så att allt stod i blom till invigningen. Buskrosor och lavendel doftade ikapp med schersmin och syren. Det var inte bara husen som var påkostade. Även utemiljön var av högsta kvalitet. (Hårde, 1986).

Inspiration från USA

Samtidigt med planeringen av Ribershus arbetade Eric Sigfrid med perspektivfönstret som kom att bli patenterat över hela världen. Fönstren användes i bostäderna i Ribershus och kom att bli mycket populära. Eric Sigfrid satsade miljoner på ett världspatent för uppfinningen men krigsåren försvårade marknaden. 1940 reste han med två av sina ingenjörer till USA för att lansera idén där. De öppnade ett kontor i Chicago, men efter sex månader fick kriget dem att ge upp lanseringen och de reste hem till Sverige.

Tiden i USA gav Eric Sigfrid Persson inspiration till nya idéer. Mötet med den berömda arkitekten Frank Lloyd Wright påverkade honom starkt. Wright var i sin tur inspirerad av Chicagos grannskapsenheter. Modellen förespråkade avgränsade stadsdelar för upp till 5000 boende med egen skola. Varje bostadsområde skulle i sin tur ha egna butiker och gemensamma lokaler, ett s.k. Community center (se Figur nr 3). Förespråkarna ville få folk att trivas tillsammans i mindre områden istället för att splittras i de stora opersonliga städerna. Grannskapsenheterna grundade sig på ett förslag till "trädgårdsstad" som Ebenezer Howards presenterade redan 1898. Letchworth uppfördes enligt modellen 1904 och blev ett känt resmål för stadsbyggare från hela världen. I Sverige introducerades grannskapsteorierna med funktionalismen på 1940-talet. (Hårde, 1986).

Figur nr 3. Friluftstadens "Community center".

⁵ Telefonintervju 2009-11-24 med Lars Nersing, son till William Nersing som skapat många av de erkända utemiljöerna kring Eric Sigfrid Perssons byggnader.

Friluftstaden

Planering och byggnation

Marken som Eric Sigfrid hade utsett för nästa projekt låg i västra Malmö. De öppna skånska fälten i stans västra hörn sträckte sig ner mot havet. Hit tog han med sig familjen på söndagspromenaderna och det var här Eric Sigfrid Persson såg Friluftstaden framför sig.⁶ Tillsammans med Eric Bülow-Hübe utformades en ovanlig stadsplan (se Figur nr 4). Bostadsområdet skulle få en genomgående gata i en mjuk båglinje formad som en lyra. Huslängorna placerades i en enda stor gemensam trädgård. Många tjänstemän ifrågasatte Perssons idéer om ett bostadsområde utan tomtgränser. Bülow-Hübe försvarade Persson mot kritikerna och gav honom en chans att lösa uppkomna problem. Istället för att markera ut tomtgränserna på området, lät Persson gräva ner tomtmarkeringarna djupt i marken så att intresserade kunde ta reda på var de fanns. (Hårde, 1986).

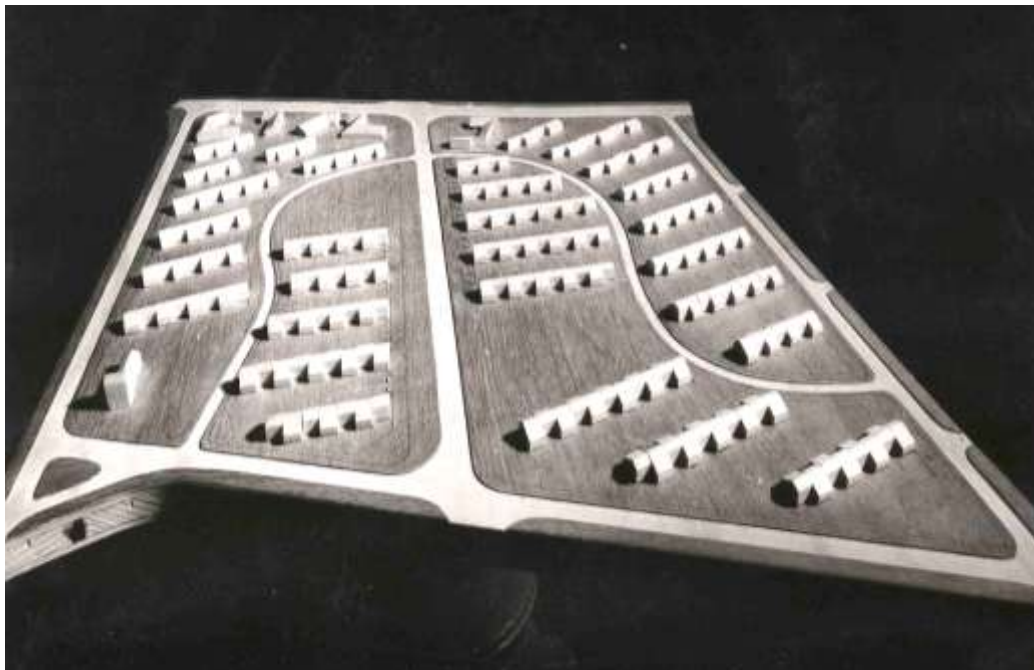
Figur nr 4. Del av förslag till stadsplan för Friluftstadens bostadsområde, daterad 1942.

Friluftstaden byggdes i två etapper. Den södra delen stod färdig 1944 med 138 lägenheter. Den norra delen med 80 lägenheter stod klar 1948. Inom varje område gjordes plats för en stor gemensam grönyta. (Hårde, 1986) .

Eric Sigfrid Persson trodde på utvecklingen mot självförsörjande stadsdelar. De skulle göra biltrafiken överflödigt och istället skulle snabbgående kollektivtrafik utgöra länken mellan de olika självförsörjande stadsdelarna. Han ville skapa små stadsdelar i den stora staden, där tjusningen bättre skulle framträda i den mindre skalan. Husen placerades omlott så att

⁶ Telefonintervju 2009-11-25 med Signe Persson-Melin, dotter till Eric Sigfrid Persson.

vertikalt hus skjuter ut från längan åt öst respektive väst (se Figur nr 5). Mellan de utskjutande huskropparna bildas en vindskyddad solgård som var tänkt som en avskild uteplats och ett extra rum. (Paulsson, 1948). Från gatan tar man sig till fots genom de grönskande gårdarna fram till husen (Hansson, 1997).

Figur nr 5. Byggmodell över Friluftstaden, sedd från väster. Köpenhamnsvägen delar området i Södra Friluftstaden (högra sidan) och Norra Friluftstaden (vänstra sidan).

Ideologin

Eric Sigfrid var starkt präglad av sin uppväxt på landet, den frihet och det nära samband med naturen som denna boendemiljö erbjöd (Hårde, 1996). Eric Sigfrid Persson skriver i inledningen till en artikel om Friluftstaden i Trädgårdskonst 1948 *”Det bästa hos oss har ett intimt sammanhang med växterna och naturen i övrigt. Ju närmare detta samband är, desto mänskligare blir tillvaron.”* Han nämner också att vi i ett så glesbefolkat land som Sverige borde ha råd att *”i rikt mått slösa med jord och växtlighet”*. Utifrån dessa riktlinjer skapade han några år tidigare den första etappen av Friluftstaden.

Friluftstaden blev en motreaktion på de stadsplaner som skapade en avskildhet från naturen istället för närhet till denna. Eric Sigfrid skriver att det ofta är omständligt för stadsbor att ta sig till närmaste grönbälte och att detta naturligtvis borde ligga i direkt anslutning till bostaden och den dagliga vistelseplatsen. Han tycker att alla borde ha rätt till *”en bit natur utanför vardagsrummet”*. Genom förbindelsen med naturen och trädgården fick Friluftstadens lägenheter ett *”extra rum”*. Eric Sigfrid förespråkar att människor bör vistas utomhus så mycket som möjligt. Den dagliga kontakten med naturen utvecklar barnens upptäckarsinne och skapar en samvaro med växter och djur, vilket han beskriver som något av det allra viktigaste och mest livsformande (se Figur nr 6). Eric Sigfrid ville ge området en känsla av frihet och avskildhet. Med undantag av den genomgående Klockspelsvägen finns det inga vägar mellan huskropparna. (Paulsson, 1948).

Figur nr 6. Barn i Friluftstadens frodiga utemiljö.

Grönytorna

En av de grundläggande idéerna för Friluftstaden var att skapa ett hem för stadsbon i naturen. Varje hushåll skulle få en egen uteplats och trädgård, en så kallad solgård (se Figur nr 7), men den skulle inte vara större än att de boende utan ansträngning kunde hålla efter den. Mellan huskropparna löper gemensamma gräsytor med gångar av kalksten som leder upp till husen. Utmed husen planterades blommande buskar som Eric Sigfrid beskriver som ”ganska omfångsrika” (se Figur nr 8). I buskagen placerades ett och annat karaktärsträd. Växtmaterialet var mycket varierande. (Paulsson, 1948). Studenter under utbildning i Alnarp, tävlade om att rita planteringsförslag till solgårdarna (Hårde, 1986). Enkla spaljéer avskärmade grönstråken mellan husen från Köpenhamnsvägen som delar Friluftstaden i södra och norra delen. Spaljéerna kläddes in med grönska med arter som klängrosor, klematis och kaprifol. (Paulsson, 1948).

Figur nr 7. Uteplats, så kallad solgård, i Friluftstaden.

Figur nr 8. De omfångsrika buskagen kring huskropparna.

Friluftstaden saknar gårdar i norrläge då husen är placerade i öster-väster för att ge sol till solgårdar och grönstråk. (Friluftstaden, 1943) I de vindskyddade solgårdarna planterades bland annat vindruvor och persikor. Allt växtmaterial utsågs med hänsyn till husens färger och för att skapa insynsskydd kring solgårdarna, men även utifrån växternas uttryck och karaktär. Eric Sigfrid beskriver att växtvalet gjorts *”ur ren skönhetssynpunkt med avseende på färgen och buskarnas form och lämplighet som konturformande element i helhetsbilden”*. Arterna har även valts ut för att ge blomning och färg, särskilt under våren och hösten. Arterna valdes ut för att i stort sett inte behöva någon särskild tillsyn. Planteringen utfördes samtidigt som uppförandet av husen vilket gjorde att trädgårdarna och planteringarna stod klara när hyresgästerna flyttade in. Inför planteringen förkultiverades jorden där behovet fanns. (Paulsson, 1948).

Växtligheten skulle sammanlänka huslängorna med varandra och bilda gröna gårdar avskilda från gatorna runt om. Grönskan skulle rama in gårdarna och utgöra ett skydd för lekande barn (se Figur nr 9) istället för de nätstängsel som Eric Sigfrid avskydde. (Paulsson, 1948). Av grönytorna mellan husen ville han göra ett grönbälte - en gemensam trädgård. I planteringarna placeras ett antal vårdträd. Han vill skapa en känsla av att huslängorna ligger spridda som i en park. I *”Friluftstaden”* skriver han om spaljéträd, blåregn, vildvin och kaprifol som planterades. Han beskriver Friluftstaden med vegetation och grönbälten som en sluten enhet, en stad i staden. Småskaligheten och de gemensamma ytorna skulle berika grannskapskulturen. (Friluftstaden, 1943).

Figur nr 9. Lekande barn. Vegetationen utgör ett skydd mot omgivande gator.

Eric Sigfrid Person utformade husen så att de skulle anknyta omedelbart till jordytan och därmed till natur, växtlighet, sol och luft. Genom medveten placering av husen skapade Eric Sigfrid Persson ett gynnsamt mikroklimat för växterna. Han nämner hur husen av tegel

magasinerar värme som gör solgårdarna varmare än luften utanför. Nivåskillnaden som fanns inom området har markerats ytterligare för att skapa ett böljande och levande landskap och formgivande element. Nivåskillnaderna i gräsytorna förhindrar även icke önskvärd, genomgående trafik. (Johansson, 1944).

Slöjdföreningen ville följa upp succén med bostadsutställningen *Vi bo i Ribershus* med en ny utställning och Eric Sigfrid Persson fick ännu en gång möjligheten att under några dagar visa upp ett modernt bostadsområde för kända arkitekter och mängder av intresserade besökare. (Hårde, 1986). Invigningen av *Vi bo i Friluftstaden* ägde rum den 26:e augusti 1944 och fick stor uppmärksamhet (Stavenow, 1944). Redan på våren hade buskar och träd planterats och gräset såtts (se Figur 10). Framdrivna prydnadsbuskar stod i full blom och allt när området öppnades och besökarna var ännu en gång djupt imponerade. (Johansson, 1944).

Figur nr 10. Gräset hade försåtts och rullades ut före invigningen av *Friluftstaden*.

Behålla eller förnya?

För bevarande och restaurering av historiska trädgårdsanläggningar, parker och landskap, finns Florensdeklarationen (Florensdeklarationen, 1982) som kan ge en fingervisning om vilka krav som ställs på bevarande av liknande ytor. Florensdeklarationen är en internationell deklaration som används som ett underlag vid bedömning av värdefulla trädgårdar och parker. Deklarationen är framtagen av *ICOMOS; International Council on Monuments and Sites* (ICOMOS, 2009). ICOMOS är en obunden organisation som verkar över hela världen för att definiera och bevara historiska minnesmärken och miljöer. Organisationen utvecklar och har en funktion i att bland annat ta fram principer och normer för bevarandet av kulturmiljöer. Enligt deklarationen definieras en historisk trädgårdsanläggning som en ”...arkitektonisk och hortikulturell komposition av allmänt historiskt eller konstnärligt intresse. Som sådan utgör den ett historiskt minnesmärke.” Ingående delar i en miljö värd att bevara beskrivs i

deklarationen bland som bland annat: *"Dess yta och topografi. Dess vegetation; artsammansättning, färgskalor, planteringsavstånd och storlekar. Dess strukturella element och utsmyckning."* (ICOMOS, 2009).

Om anläggningen är knuten till en byggnad utgör dessa ett gemensamt värde och får ej skiljas åt. *En historisk plats* utgörs enligt deklarationen av *"ett särskilt stycke landskap förbundet med en minnesvärd händelse; en större historisk skeende, en välkänd mytologi, ett berömt slag eller välkänt konstverk"*. Åtgärder inom ett sådant område får ej påbörjas utan att arbetet föregåtts av en noggrann utredning. Alla insatser måste anpassas med beaktande av denna miljö värd att bevara. (ICOMOS, 2009)

I enlighet med Kulturminneslagen (Lag om kulturminnen, 2010) kan byggnader, trädgårdar och landskap med ett kulturhistoriskt värde skyddas som byggnadsminnen. Efter att beslut om kulturminnesförklaring tagits av Riksantikvarieämbetet är det Länsstyrelsen som avgör hur byggnaden eller landskapet får användas. Länsstyrelsen beslutar även om lämpliga vårdinsatser, skötsel och underhåll och på vilka sätt miljön får förändras. (Lag om kulturminnen, 2010).

William Nersing – Perssons gröna hand

*Intervju med Lars Nersing, son till William Nersing.*⁷

Lars Nersing beskriver sin far som en hjärtlig människa som fann folk direkt. Han kom från en kreativ släkt och var själv mycket kreativ. Han hade en okuvlig energi och var otroligt duktig på att kombinera växter så att blomningarna avlöste varandra. Nersing var också expert på att hitta kombinationer och färger som harmoniserade med varandra. Han visste att utnyttja vackra fröställningar som fick stå kvar och pryda trädgårdarna även vintertid. Han avskydde vinkelräta linjer, och formade buskage och gångar i mjuka former. Sin utbildning till trädgårdstekniker fick Nersing på Sveriges lantbruksuniversitet i Alnarp.

Utöver arbetet med Malmgårdens grönytor, ritade William Nersing även bostadsgårdarna och trädgårdarna i Ribershus och Friluftstaden. Lars Nersing berättar om anläggandet av Friluftstadens grönytor. I Byggnadskontraktet hade någon lagt till ett par finstilta rader om att växterna som beställdes till Södra Friluftstaden skulle delas på hälften och sparas till anläggningen av Norra Friluftstaden. Eric Sigfrid Persson och William Nersing hann upptäcka den planerade besparingen av antalet växter före beställningen och beställde därför det dubbla antalet så att växtmaterialet räckte till de båda områdena.

När Friluftstaden stod färdig fick Nersing ansvaret för skötseln. Efter att Nersing och arbetsgivare Persson blivit osams, slutade Nersing sin anställning och startade eget trädgårdsföretag 1946, W. Nersing Trädgårdsanläggningsfirma. Han hyrde källarförråd för firman i Friluftstaden, där han också bodde, och tog över skötseln som även innebar sophämtning, snöröjning och beskärning (se Figur nr 11). William Nersings son, Lars Nersing, hjälpte ibland till med skötseln av Friluftstadens ytor. Han minns växterna i planteringarna där, bland annat rosenprakttry, paradisbuske, forsythia, kornell, brudspirea, bukettspirea, vita och blå syréner, bokharabinda, klematis, vildvin, måbär, kantnepeta, rosa och vit hagtorn och buddleja. Strax utanför varje solgård planterades en nyttoväxt, till exempel rabarber eller vinbär med flera. På vintern spolades Glyttängen till skridskobana, på sommaren tränade en av Sveriges bästa kulstötare, Ricky Bruch, där. En gång fick han till en

⁷ Telefonintervju 2009-11-24 med Lars Nersing.

sådan stöt att kulan hamnade utanför grönytan och han var en hårsman från att träffa förbipasserande med den tunga metallkulan.

Figur nr 11. Gräsklippning. William Nersing tog över skötseln av Friluftstadens grönytor.

Vissa växter var Nersing noga med att undvika i planteringarna. Murgröna gillade han inte, även om den återfinns på området idag. Idegran tillät han inte i planteringarna efter att han som ung sett en häst avlida till följd av förgiftning av växten. Gullregn däremot var en av Nersings favoriter och planterades flitigt på området. Friluftstaden skulle vara ett barnvänligt bostadsområde, så tyvärr tog man bort de flesta exemplaren av gullregn sedan en pojke magpumpats efter misstanke om att han ätit av den måttligt giftiga växten.

Det gick bra för Nersing och hans företag som sysselsatte 15 anställda. Uppdragen skiftade från att rita trädgårdar, entréer och utemiljöer till skötsel av grönytor. William Nersing gifte sig med dottern till en bankman och fick därigenom en hel del uppdrag som innefattade entréer och utemiljöer kring bankkontor. Han ritade och anlade trädgårdar och utemiljöer bland annat till Höganäs- och Burlövsholmsbolaget, Bjuvsverket, Tobaksbolaget i Malmö (senare Swedish Match) samt Hallands nation. Han utförde även en hel del uppdrag åt privatpersoner. Ofta rörde det sig om gestaltning och anläggning av trädgårdar kring påkostade villor och exklusiva sommarstugor, bland annat på Hallandsåsen, i Torekov, Åkarp, Södra Sandby och Båstad. MKB var en stor kund till Nersing. Han utförde många uppdrag åt det kommunala bostadsbolaget, bland annat grönområdena utmed Bennets väg och Hårds väg i Malmö. MKB blev Nersings största kund under åren 1954-68.

William Nersing ansvarade för Friluftstadens skötsel med stort engagemang fram till 1985-86 då hans svärson Per Sjunnesson successivt övertog ansvaret. De sista åren drev Nersing en plantskola i Bunkeflostrand. Än i dag står träd från plantskolan kvar, täta och högresta.

Träden som bevarats utgör idag en del av grönyterna till bostadsområdet Annestad. Området heter idag *Williams trädgård* efter Nersing. William Nersing avled 1988.

Växtmaterialet

Eric Sigfrid nämner följande arter och sorter i en artikel om Friluftstaden (Paulsson, 1948):

<i>Buddleja</i> sp.	syrenbuddleja
<i>Deutzia</i> sp.	deutzia
<i>Diervilla</i> sp.	getris
<i>Elaeagnus</i> sp.	silverbuske
<i>Forsythia</i> sp.	forsythia
<i>Laburnum</i> sp.	gullregn
<i>Lonicera</i> sp.	try
<i>Malus floribunda</i>	rosenapel
<i>Philadelphus</i> sp.	schersmin
<i>Physocarpus</i> sp.	smällspirea
<i>Potentilla</i> sp.	ölandstok
<i>Prunus</i> sp.	(körsbär, plommon med flera)
<i>Rhus typhina</i>	rönnsamak
<i>Ribes sanguineum</i>	rosenrips
<i>Ribes</i> sp.	(vinbär, måbär med flera)
<i>Rosa</i> 'New Dawn'	wichurana-ros
<i>Rosa rugosa</i>	vresros
<i>Salix</i> sp.	(pil, vide med flera)
<i>Spiraea x arguta</i>	brudspirea
<i>Syringa</i> sp.	syren
<i>Viburnum</i> sp.	olvon

Friluftstadens grönytor

Följande kapitel är framför allt baserade på författarens egna observationer. Bedömningar och konstateranden baseras på kunskaper från utbildningen på Alnarp, samt yrkeserfarenhet inom branschen.

Friluftstaden är ett populärt bostadsområde som än idag är välkänt för sin arkitektur och sin ovanliga stadsplan. Huslängornas utformning och den bilfria boendemiljön med gemensamma grönytor står sig fortfarande i konkurrens med liknande områden. Södra och Norra Friluftstaden rymmer totalt 218 lägenheter i olika storlekar. Området är uppdelat i fem bostadsrättsföreningar. Denna studie behandlar framför allt grönytorna inom området för Bostadsrättsföreningen Södra Friluftstaden 3 (se Figur nr 12). Föreningen har 46 hushåll, alla med egen så kallad solgård. Solgårdarna är privata uteplatser och vegetation inom dessa sköts av husägarna själva. Övriga grönytor är gemensamma och förvaltas av en entreprenör. Det är dessa gemensamma ytor som varit underlag för inventering av växter, bedömning av vegetationsytor, uttryck och karaktär samt idéskisser.

Figur nr 12⁸. Friluftstaden från ovan. Markeringen visar Bostadsrättsföreningen Södra Friluftstaden nr 3.

Klimat och ståndort

Ståndorten

Ståndorten i staden skiljer sig från landsbygden genom att klimatet är varmare och torrare. Bebyggelse, industrier och trafik genererar värme som höjer temperaturen i stadsmiljön. Hårdgjorda ytor och byggnader medför ett behov av att leda bort dagvatten från markytan. Växtbäddarna intill dessa ytor blir även påverkade då de får svårt att hitta tillräckligt med

⁸ © Lantmäteriverket Gävle 2009. Medgivande I 2008/1959.

vatten i sin närmiljö. Ståndorten i Friluftstaden påverkas bland annat av husens placering som skapar vindskyddade och samtidigt solbelysta gårdar (se Figur nr 13). Husfasaderna lagrar värme och den omfångsrika vegetationen skapar ett fuktighetshållande klimat.

Ståndorten i Friluftstaden påverkas också av närheten till havet. Den temperaturutjämning som havet bidrar med, skapar stabilare årstidsväxlingar och jämnare dygnstemperatur vilket är positivt för vegetationen. Men havet för också med sig hårda vindar och salt. Man kan se en tydlig skillnad på växtmaterialet i förhållande till hur vindutsatt det växer. Under inventeringen av vegetationen i månadsskiftet november/december var exemplar av glanshagtorn avlövnade i de mer vindutsatta lägena mot Köpenhamnsvägen. Samtidigt var samma sort, i mer skyddade planteringar mellan husen, fullt lövnade. Skillnaderna kan tänkas bero på flera faktorer, så som tillgång på vatten och näring, men utsattheten för blåst är en starkt bidragande faktor.

Figur nr 13. Husens placering skapar vindskyddade, men samtidigt solbelysta, innergårdar.

Jorden

Friluftstaden ligger i Malmö, växtzon 1. Området byggdes på åkermark av lerjord. I boken *Trädgårdskonst* från 1948 berättas att jorden i Friluftstaden i viss mån förkultiverades före plantering (Paulsson, 1948). Genom utrullningsprov (Eriksson, Nilsson & Simonsson, 2005) i samband med besök på platsen under denna studie, har jordartsbestämning gjorts. Proverna har tagits på ca 20cm djup i planteringar på tre olika platser. Resultatet visar att jorden i Friluftstaden är en mellanlera till styv lera med tydlig aggregatbildning, och en lerhalt på uppskattningsvis mellan 30-50%. Det fanns gott om dagmaskar i jorden vilket tyder på ett välfungerande gasutbyte samt att jorden innehåller mullämnen. Mullhalten verkar dock vara ganska låg, mycket lite synlig humus fanns i ytskiktet.

Planteringarna i Friluftstaden är anlagda under våren 1944, ett halvår innan husen stod klara. Allt tyder på att växtbäddarna består av den befintliga åkerjorden från platsen. På grund av lerjordens aggregatbildning bildas sprickor i ytan. Den annars kompakta jorden ger på så sätt

möjlighet för luft och vatten att infiltreras och aggregaten leder på detta sätt till ökat gasutbyte, vilket är en förutsättning för växternas välbefinnande.

Riskerna med en lerjord är känsligheten för packskador. Tunga maskiner kan lätt komprimera jorden. En kompaktering av växtbädden gör jorden oförmögen att absorbera ytvatten och leder till stående vatten. Gasutbytet elimineras och det uppstår syrebrist för växterna. Då 40-talets byggteknik inte hade tillgång till maskiner som kan tänkas orsaka några större packskador på jorden, kan man anta att växtbäddarna varken utsatts för påfrestande packning eller belastande bearbetning. Detta skapar goda förutsättningar för välfungerande planteringsytor på området.

Vid besöken i Friluftstaden inför denna studie upptäcktes spår efter bilar i gräsyterna. Trycket som dessa bilar medför på gräsyten gör att packskador på lerjorden uppstår. Vid större arbeten, så som omläggning av tak eller upprustning av fasader, är det viktigt att ställa krav på utförarna att inte använda tunga maskiner på dessa utsatta ytor. Gasutbytet i ytan försämras drastiskt av kompressionen och skapar problem för jorden att dränera bort vatten. Det leder till sämre tillväxt och ”leriga” gräsytor som får svårt att infiltrera vatten. Generella positiva egenskaper hos en lerjord är att den är näringsrik och har en god vattenhållande förmåga.

De flesta av växtbäddarna på området är sammanhängande, vilket ger vegetationen bra rotutrymme. Planteringar närmast husväggarna skulle kunna tänkas få problem med utrymme för rötterna, samt minskad tillgång på vatten och näring. Enligt bedömning på platsen verkar det dock inte vara något problem. Troligtvis har dessa växters rötter sökt sig ut i omgivande växtbädd och där kunnat tillgodogöra sig behovet av vatten och näring.

Genom att anlägga grönstråk mellan husen utan att släppa in vägar och trafik, skapade Eric Sigfrid Persson goda förutsättningar för växtligheten att utvecklas. Lerjorden på platsen är näringsrik och växtbäddarna är sammanhängande. Tillgången på vatten bör vara god med de öppna växtbäddarna på platsen. Markytan inom gårdarna är på vissa ställen ondulerad⁹. Det påverkar jordens vattenhållande förmåga. Upphöjda växtbäddar är torrare än jorden i sänkorna.

Markförhållandena i Friluftstaden bedöms vara goda, med en näringsrik lerjord som klarat sig undan större packskador. Genom återkommande beskärning av buskar som anses för omfångsrika, avlägsnas varje år växtmaterial som annars skulle förse växterna med näring och energi. Genom att ständigt föra bort material utan att ersätta detta skapas ett underskott på organiskt material som så småningom utarmar växtbädden. Den hårda föryngringsbeskärningen (se Figur nr 14) som utförs leder till en rotgödslande effekt, då växtens ovanjordiska delar inte kan försörja rotsystemet, varvid delar av rötterna dör och förmultnar. Näringen i det förmultnade materialet tas upp av växten och ger en kortfristig gödslingseffekt som så småningom övergår i ett näringsunderskott när växten ovanjordiska delar växer ikapp de underjordiska. För att inte växterna ska få näringsbrist krävs då att näring tillförs växtbäddarna utifrån. Genom att välja arter som storleksmässigt passar de behov som finns på platsen skapas bättre förutsättningar för mindre burdusa skötselinsatser som kräver ständig tuktning. För att göda mikrobakterier och bibehålla de nedbrytande processerna i jorden som frigör näring till växterna, krävs att jorden tillförs näringsrik humus. Genom att kratta in löv i buskagen istället för att samla upp och föra bort dem, återförs organiskt material till växtbäddarna.

⁹ Ondulerad = Vågformad nivåskillnad i markytan, för att skapa ett levande landskap.

Figur nr 14. Föryngringsbeskurna buskar i Friluftstaden.

Mikroklimatet

Inom städernas bebyggelse finns många platser där de lokala förhållandena skapar ett mikroklimat. Husfasader som skapar lä eller vindgator, hårdgjorda ytor som lagrar och utstrålar värme, upphöjda eller nedsänkta växbäddar är några exempel. Andra faktorer som påverkar mikroklimatet kan vara bebyggelse som skuggar eller reflekterar ljus, dräneringar och hårdgjorda ytor som leder bort vatten, material som tillförts eller tagits bort. Miljön i Friluftstaden skapar ett mikroklimat som är förhållandevis vindskyddat. Grönytorna är öppna för solinstrålning utan högre hus som skuggar vegetationen. De vitmålade fasaderna reflekterar dessutom ljuset och gör det ännu mer intensivt. Värmen under dagen lagras i husens väggar som utstrålar värme när solen gått ner.

Eric Sigfrid Persson planerade för ett skyddande mikroklimat med gynnsamma förutsättningar för vegetationen i Friluftstaden. Genom husens placering och genom de vindskyddade, isolerade gårdarna, behålls värmen längre då vinden inte kan föra bort den varma luften. På så sätt skapade Persson förutsättningarna för många av de praktexemplar av arter som kunnat växa upp skyddat i Friluftstadens grönmiljö. Observationer på platsen bekräftar att Perssons idéer om ett mikroklimat för växtligheten har varit en lyckad satsning. Mikroklimatets gynnsamma förhållanden ger en möjlighet att använda arter som annars inte skulle trivas här. Man kan ytterligare förstärka dessa skyddade växtmiljöer genom omkringliggande buskage som bidrar med luftfuktighet och ytterligare skydd.

Inventering av dagens växtmaterial

Inventeringen omfattar lignoser förekommande på området för Bostadsrättsföreningen Södra Friluftstaden nr 3.

Över 70 observationer

<i>Forsythia x intermedia</i>	forsythia
-------------------------------	-----------

35 till 55 observationer

<i>Syringa vulgaris</i>	syren
<i>Weigela</i> sp.	prakttry

20 till 30 observationer

<i>Kolkwitzia amabilis</i>	paradisbuske
<i>Philadelphus coronaries</i>	schersmin
<i>Rosa</i> sp.	rabattros
<i>Spiraea x cinerea</i> 'Grefsheim'	norskspirea

9 till 16 observationer

<i>Buddleja davidii</i>	syrenbuddleja
<i>Cornus alba</i> 'Sibirica'	korallkornell
<i>Ilex aquifolium</i>	järnek
<i>Laburnum watereri</i>	hybridgullregn
<i>Prunus cerasifera</i>	körsbärsplommon
<i>Rosa pimpinellifolia</i>	spinosissima-ros (pimpinellros)
<i>Rosa rugosa</i>	vresros
<i>Rosa</i> sp.	buskros
<i>Spiraea japonica</i> 'Antony Waterer'	rosenspirea
<i>Spiraea x vanhouttei</i>	bukettspirea
<i>Symphoricarpos albus</i> var. <i>laevigatus</i>	snöbär
<i>Viburnum carlesii</i>	luktolvon

5 till 8 observationer

<i>Cotoneaster divaricatus</i>	spärroxbär
<i>Cotoneaster lucidus</i>	häckoxbär
<i>Crataegus x lavaleii</i> 'Carrierei'	glanshagtorn
<i>Crataegus monogyna</i>	trubbhagtorn
<i>Hedera helix</i>	murgröna
<i>Malus</i> sp.	prydnadsapel
<i>Malus domestica</i>	äpple
<i>Malus toringo</i> var. <i>sargentii</i>	bukettapel
<i>Prunus laurocerasus</i> 'Otto Luyken'	lagerhägg
<i>Prunus padus</i>	hägg
<i>Ribes sanguineum</i>	rosenrips
<i>Rhododendron</i> sp.	rododendron
<i>Rosa</i> 'The Fairy'	polyantaros
<i>Symphoricarpos x chenaultii</i> 'Hancock'	hybridsnöbär
<i>Viburnum opulus</i>	skogsolvon
<i>Vinca minor</i>	vintergröna

3 till 4 observationer

<i>Acer campestre</i>	naverlön
<i>Acer palmatum</i>	japansk lön
<i>Clematis</i> sp.	klematis
<i>Cornus stolonifera</i> f. <i>flaviramea</i>	gullkornell
<i>Hydrangea macrophylla</i>	hortensia
<i>Lonicera caerulea</i>	blåtry
<i>Magnolia kobus</i>	japansk magnolia
<i>Mahonia aquifolium</i>	mahonia
<i>Parthenocissus quinquefolia</i>	klätterrildvin
<i>Potentilla fruticosa</i>	ölandstok
<i>Prunus laurocerasus</i> 'Rotundifolia'	lagerhägg
<i>Pyracantha coccinea</i>	eldtorn
<i>Robinia pseudoacacia</i>	robinia
<i>Rubus odoratus</i>	rosenhallon
<i>Sorbaria sorbifolia</i>	rönnspirea
<i>Viburnum x bodnantense</i>	hybridkejsarolvon

1 till 2 observationer

<i>Berberis julianae</i>	långbladig berberis
<i>Berberis thunbergii</i>	häckberberis
<i>Betula pendula</i> 'Youngii'	tårbjörk
<i>Caragana arborescens</i>	häckkaragan
<i>Chaenomeles</i> sp.	rosenkvitten
<i>Cornus alba</i> 'Variegata'	vitbrokig kornell
<i>Cotinus coggygria</i> 'Royal Purple'	rödblåg perukbuske
<i>Cotoneaster</i> 'Skogholm'	oxbär
<i>Euonymus alatus</i>	vingbenved
<i>Euonymus europaeus</i>	benved
<i>Euonymus fortunei</i> 'Vegetus'	klätterbenved
<i>Exochorda racemosa</i>	pärlbuske
<i>Fagus sylvatica</i>	bok
<i>Fallopia japonica</i>	parksli
<i>Hydrangea petiolaris</i>	hortensia
<i>Hypericum</i> 'Hidcote'	vinterhyperikum
<i>Juglans</i> sp.	valnöt
<i>Kerria japonica</i>	kerria
<i>Lonicera</i> sp.	kaprifol
<i>Malus</i> sp.	apel
<i>Prunus</i> 'Kanzan'	japanskt prydnadskörsbär
<i>Prunus cerasifera</i> 'Nigra'	blodplommon
<i>Prunus maackii</i>	näverhägg
<i>Prunus</i> sp.	(körsbär, plommon med flera)
<i>Rosa multiflora</i>	klätterros
<i>Rubus</i> sp.	björnbär
<i>Salix</i> sp.	pil
<i>Sorbus aucuparia</i>	rönn
<i>Sorbus</i> 'Dodong'	ullungrönn
<i>Stefanandra incisa</i> 'Crispa'	liten stefanandra
<i>Ulmus carpinifolia</i>	korkalm

Under inventeringen observerades även några perenner som bedöms vara mycket vanliga i planteringarna, bland annat lavendel, kantnepeta och pion.

Växtmaterialets uttryck och funktion

Friluftstadens bostadsgårdar visar upp en lummig, frodig och omväxlande vegetation. De omfattande buskagen har flera funktioner. Genom att rama in gårdarna mot omgivande vägar och bebyggelse skapas en rumslighet. Buskarna kring solgårdarna skapar insynsskydd och lä, men också en ombonad miljö för dem som vistas på den privata uteplatsen.

I Eric Sigfrid Perssons planer för Friluftstaden var grönyterna en mycket viktig del. Han hade tydliga idéer om vegetationens ändamål, och många av funktionerna fungerar väl än idag. Buskagen på ”baksidan” av lägenheterna, det vill säga utanför de utstickande huskropparna mellan solgårdarna, fyller en funktion genom att de skapar distans till förbipasserande. Buskagen bildar en naturlig avgränsning och skapar en privat miljö, skyddad från insyn genom avstånd snarare än avskärmning. Vegetationen skapar en tydlig markering om var gående ska passera. Med tanke på de stora fönster som från varje lägenhet vetter mot de gemensamma gårdarna, fyller buskagen en viktig funktion som gränsmarkering för vad som är privat och vad som är gemensamt. Avgränsande buskage blir extra viktiga inom ett bostadsområde med utsuddade tomtgränser.

Inom varje ”bostadsgård” i Friluftstaden finns träd planterade. Några är lite större, som robinia. Men de flesta är mindre träd i form av olika sorter av prydnadsapel, uppstammad syren, hagtorn med flera. Dessa träd utgör en grundstomme i utemiljön. De bidrar med pondus till området genom sin volym och sin ålder. Deras existens är ett bevis på kvalitén på grönyterna, som har uppskattats genom åren och lett till att dessa träd fått möjligheten att fortsätta växa och bli gamla. Många träd får sitt karaktäristiska uttryck först när de uppnår det adulta stadiet. Det är ofta detta uttryck vi eftersträvar när vi väljer arter för plantering.

Många av träden i Friluftstaden har stått där sedan området byggdes. Knotiga hagtorn med breda kronor, syrener med vackra, vridna stammar (se Figur nr 15). Ett exemplar av pärlbuske har vuxit till ett fem meter högt träd, vilket är mycket ovanligt. Gamla träd som dessa är otroligt värdefulla (se Figur nr 16). Dels för upplevelsen för oss genom sitt uttryck, men också genom att de bidrar till att förbättra markstrukturen och jordkvaliteten. Dess rötter penetrerar den kompakta lerjorden och skapar gångar och utrymmen för vatten och luft i jorden. Det organiska materialet som når jordytan bidrar till en ytterligare förbättrad jordkvalitet med ökat mikroliv och näringshalt, vilket förutsätter en skötsel där organiskt material inte städas bort. Dessa stora, gamla träd är oersättliga, och är en mycket värdefull resurs i Friluftstadens grönytor. Det finns inte någon möjlighet att ersätta träd av denna ålder som kan ge ett liknande uttryck. De är därför också av stort värde rent ekonomiskt.

För att Friluftstaden inte ska förlora det uttryck som dessa arter bidrar med krävs nyplanteringar. Inte bara av nya och spännande arter, utan också av de för Friluftstaden typiska karaktärsträden som prydnadsapel, hagtorn och magnolia.

Figur nr 15. Gammal syren.

Figur nr 16. Gammal hagtorn i Friluftstaden.

William Nersing placerade träden strategiskt i buskagen för att underlätta för gräsklippning.¹⁰ Idag finns enstaka träd placerade i gräsytor, vilket är en sämre placering (se Figur nr 17). Det starkväxande och klippta gräset har ett stort behov av vatten och näring vilket leder till en konkurrenssituation med trädet. Ett träd placerat i klippt gräsyta löper också en ökad risk att skadas genom påkörning vid gräsklippning mm.

Figur nr 17. Träd (robinia) planterat i gräsyta.

¹⁰ Telefonintervju 2009-11-24 med Lars Nersing, son till William Nersing.

Skötseln av Friluftstadens grönytor

Skötsel då och nu – intervjuer med Lars Nersing¹¹ och dagens skötselentreprenör¹².

Under tiden då William Nersing ansvarade för skötseln av Friluftstadens grönytor var det viktigt att grönskan sköttes av kunnig personal. Det pågick en ständig jakt på ”tanterna med brödknivarna”. De var boende som tog skötseln i egna händer och var ute och klippte i buskagen själva. Många ville även då ha fri sikt framför fönsterna. Nersing och hans personal klippte buskarna framför en gång före midsommar, och ytterligare en gång på hösten för att hindra dem från att växa upp och skymma utsikten för de boende.

Williams son, Lars Nersing, har själv bott i Friluftstaden och var med och skötte grönyterna ibland tillsammans med sin far. Lars skulle gärna se att Friluftstaden grönytor utvecklades av en kommitté som sammanträdde under mindre formella former, utanför bostadsrättsföreningarnas möten. Det skulle vara lämpligt med några representanter från varje bostadsrättsförening på området, för att skapa enhetlighet och gemensamma mål. Gruppen skulle fungera som ett arbetsutskott, och Lars Nersing föreslår att man bjuder in arkitekter och andra intressanta yrkesgrupper till mötena för att få inspiration. Han föreslår att kommittén ses en gång på våren och en gång på hösten för att behandla utvecklingen. Själv anser han att området borde göras mer miljövänligt, genom bland annat sopsortering, och att man skulle kunna erbjuda bättre, praktiska lösningar för barnfamiljerna. För att behålla den enhetliga stilen i Friluftstaden föreslår han att man ska ta fram ett styrande dokument om vad man får bygga och göra med husen och utemiljön.

Skötseln drivs än idag på entreprenad. Uppdraget utförs av Mark- och trädgårdsanläggare Sjunnesson AB, som förvaltat områdets grönytor sedan övertagandet av skötseln efter William Nersing 1985-86. Kontraktet löper under en treårsperiod. I dagens skötsel ingår ogrärensning, gräsklippning, lövräfsning, med mera.

Enligt skötselpersonalen utmärker sig Friluftstaden genom den nära kontakten med de boende, då personalen ”i stort sett arbetar i deras trädgård”. Personalen ser grönyterna som en värdefull, harmonisk boendemiljö med stort upplevelsevärde. Många boende är engagerade i utemiljön och många har åsikter och önskemål om skötseln. Det rör bland annat beskärning av grenar och buskar som växer in över solgården, eller hänger ut i gångarna. Många tycker det är synd att det bara är buskage och att det inte finns så mycket perenner kvar på området. Grönyterna i Friluftstaden sköts i stort på samma sätt som på andra bostadsgårdar. Under en säsong hinner personalen med ca sju skötselomgångar på området. Är det en torr sommar kan det bli upp till åtta, nio gånger.

Det finns inte någon skötselplan för områdets grönytor; man utför löpande underhåll som på vilket bostadsområde som helst. Riktlinjerna för skötseln är att hålla området fritt från ogräs. Under sommaren utför man häckklippning, siktbeskärning, och håller efter buskage som växer ut över gångar och trottoarer. I skötselkontraktet står ingenting om att buskagen ska klippas för att lämna fritt framför fönstren. Men denna typ av skötsel har alltid utförts, och man fortsätter att klippa buskarna då boende haft önskemål om detta (se Figur nr 18). Under hösten krattas nedfallna löv bort. En gång om året går ansvarig personal från Sjunnesson igenom området med en representant för bostadsrättsföreningarna. Man kommer då överens

¹¹ Telefonintervju 2009-11-24 med Lars Nersing, son till William Nersing.

¹² Telefonintervju med Krister, lagbas skötselarbetare på Sjunnesson AB. Arbetar företrädelsevis med Friluftstaden.

om beskärningsinsatser som ska utföras under vintern, och entreprenören skickar en offert på dessa arbeten, som ligger utanför skötselkontraktet. Beskärningsinsatserna görs under februari och mars och baseras på önskemålen från bostadsrättsföreningarna.

Figur nr 18. Buskar som häckklippts för att inte skymma utsikt från fönsterna.

De mest tidskrävande insatserna ligger idag på ogräsbekämpning. Man ogrärensar alla ytor manuellt då kemisk bekämpning är ej tillåten. Lagbasen Krister arbetar med skötseln i Friluftstaden och ser inga hinder med dagens skötsel. Däremot tror han att ett bättre anpassat växtmaterial, som håller sig på lagom höjd, skulle underlätta skötseln. Det skulle innebära färre beskärningsinsatser som lämnar stora öppna jordytor och därmed släpper in ogräs, vilket leder till dyra skötselinsatser. Han berättar att några boende tar egna initiativ till beskärning av buskagen intill sina lägenheter, vilket medför liknande problem. Krister uppskattar att cirka 10 % av de boende utför skötselinsatser av de gemensamma grönyterna, vissa klipper och formar buskagen i anslutning till sina solgårdar, andra vill sköta ytorna intill sina lägenheter helt själva. En del anlägger egna rabatter utanför sina solgårdar.

Det nya växtmaterialet som planterats på området är ofta förslag som kommit från entreprenören och planteras efter godkännande av beställaren. Krister skulle vilja se en utveckling av grönyterna genom förnyat växtmaterial. Många buskar är idag för höga och skulle behöva bytas ut mot lägre sorter. Han skulle också gärna se fler arter och intressanta artval, mer fruktträd, prydnadsträd och hagtorn. Han önskar anpassa skötseln så att höga buskar hålls undan för att framhäva träden som står i buskagen.

Vad tycker de boende i Friluftstaden? Sammanställning av enkät

Följande frågor ställdes i enkäten. 50 %, 23 enkäter av 46 utskickade, besvarades. Svaren har sammanställts och redovisas med ett urval av kommentarer och åsikter som representerar de svarandes åsikter, idéer och synpunkter.

1. Hur uppfattar du den gröna utemiljön/växtligheten i anknytning till din bostad?

Svaren skiftar mellan ”tråkig” och ”mycket fin och trevlig”. De allra flesta uttrycker sig positivt om grönskan och tycker att den över lag är bra. Några nämner att grönskan är en viktig del av boendemiljön, att den gröna utemiljön är tillfredställande, trevlig och

omväxlande. Den beskrivs också som skön, balanserad, lummig och ombonande. Några svarar att växtligheten är gles, plottrig, och spretig. Andra att den är vild, sliten, gammal och skuggande.

2. Vad är positivt med växtligheten?

Många upplever växtlighetens skiftningar över årstiderna mycket positivt. Att vegetationen skapar insynsskydd och inramning av solgårdarna uppskattas också. Vegetationen beskrivs som rumsbildande och någon ger bilden av att grönskan väver ihop huskropparna. Variationen av arter uppskattas av många svarande. Någon nämner grönskans positiva påverkan på människor och flera skriver att de mår bra av den gröna miljön kring bostaden. Ett par personer benämner utemiljön som spännande och uppskattad av barn. De allra flesta tycker att grönskan och utemiljön är vacker och några tycker att grönskan utgör en viktig del av området.

3. Ser du några problem med växtligheten? I så fall vilka?

Många nämner de ”taggiga nyponbuskarna” som ”sprider sig snabbt”, är ”stickiga” och ”ej barnvänliga”. Några nämner för höga träd och buskar som skuggar, framför allt intill solgårdarna. Andra tycker att den hårda beskärningen av buskarna är ett problem då insynsskyddet försvinner (se Figur nr 19). Flera skriver att de önskar att grönskan ska behandlas/föryngras mer varsamt. Någon påpekar att föreningarna inom området sköter grönskan på olika sätt. En boende uttrycker önskan om att löven bör få ligga kvar i buskagen och vill gärna ha det mer ”naturligt”. Flera svarande nämner att buskar står för nära husen. Det upplevs som ett problem då de ”skuggar framför källarfönstren” och ”sätter igen dräneringar”. Cirka 20 % av de svarande upplever inga problem med växtligheten.

Figur nr 19. Insynsskyddet försvinner när buskarna framför solgårdarna föryngringsbeskärs.

4. Önskar du förändra något, i så fall vad?

Någon önskar återställning av de stora gräsytorerna, samt återställning efter grävningar. En svarande vill att Ölandsstenen läggs om, en annan vill ha en översyn av träden och beskärning av döda grenar. Flera nämner de höga buskarna (se Figur nr 20) som ett problem som bör åtgärdas, medan någon tycker att buskar och träd ska få växa mer fritt inom rimliga gränser.

Någon föreslår att man endast ska ha låga buskar framför fönsterna som en lösning på underhållsfrågan. Vissa tycker att buskarna är för glesa och risiga och många nämner de taggiga rosenbuskagen, som de önskar byts ut mot andra buskar. Någon vill ha mer städsegröna växter, flera nämner att de vill ha mer perenner.

En svarande föreslår plats för gemensam odling. En vill decimera forsythian som växer över hela området. Någon vill att ”rättgiftslådorna” ska täckas med tätare planteringar. Ett par svarande vill gärna behålla den ursprungliga grönmiljön, en svarande önskar nya växter och träd i samma stil i hela området. Några nämner att man borde sprida blomningen över hela året, då den befintliga vegetationens blomning är mest koncentrerad under våren. Många önskar fler träd, någon vill ha stamträd för fåglarnas skull, andra önskar småträd, fruktträd, blommande träd och körsbärsträd. Barnvänliga växter som är giftfria och utan taggar efterlyses av en svarande. Några vill inte ha några förändringar alls.

Figur nr 20. Höga buskar framför fönster nämns som ett problem av de boende.

5. Hur uppfattar du skötseln av växtligheten?

Många nämner de ”brutala” beskärningarna som ett problem, flera beskriver att buskagen lämnas som kalhyggen. Vissa ser det som en fråga om ekonomi, andra efterlyser kunnig ledning och utbildad skötselpersonal. Någon föreslår att man delar upp buskagen i en innerrad och en ytterrad och beskär en del i taget för att slippa stora, kala ytor. En svarande påpekar att en mer långsiktig skötselplan behövs för grönyterna. Någon tycker att trädgårdarna överarbetas genom att till exempel löv krattas bort, en annan vill att gräset klipps oftare. Ett par svarande uppfattar att skötseln blivit sämre de senaste åren. Flera tycker att skötseln är helt ok, eller bra. Andra uppfattar den som varierande, undermålig, ryckig, dålig eller dyr i förhållande till skötselnivån. En nämner att skötseln inte lever upp till Friluftstadens idé.

6. Vilka funktioner tycker du är viktiga för vegetationen i anslutning till din bostad?
(Här fick de svarande rangordna alternativen. För att kunna redovisa resultaten har svaren omvandlats till poäng, där de mest uppskattade funktionerna getts högst poäng. Funktionerna redovisas här i ordning efter de boendes bedömning.)

<i>Funktioner:</i>	<i>Medel:</i>	<i>Median:</i>	<i>Högst:</i>	<i>Lägst:</i>
Ge insynsskydd	7.91	9	10	1
Blommande	6.95	8	10	3
Skapa rumskänsla	6.82	8	10	2
Återspegla områdets karaktär	6.77	7	10	2
Lämna fri sikt framför fönster	4.91	5	10	1
Doftande	4.90	5	9	2
Locka fjärilar & bin	4.50	4	9	1
Höstfärger	4.32	5	8	1
Ge frukt & bär	3.36	2,5	8	1
Ge skugga	3.18	3	8	1

De mest önskvärda funktionerna enligt svaren är att vegetationen ger insynsskydd (se Figur nr 21), är blommande, skapar rumskänsla och återspeglar områdets karaktär.

Figur nr 21. Insynsskyddet kring solgårdarna prioriteras högt enligt de boende.

Övriga önskvärda funktioner:

Några önskar att de boende ska bli tillfrågade om sina önskemål. En svarande frågar sig om man skulle kunna skapa odlingsmöjligheter på området eller gemensamma små växthus. En person uttrycker önskan om en varierad växtlighet utan att området blir ”brokigt”. En svarande vill att vegetationen ska vara lummig, en annan att växtligheten planeras så att det ”händer något” under alla årstider. En person svarar att det är viktigt att återspegla områdets karaktär, men samtidigt ge frihet för den enskilde. Bland svaren fanns även önskemål om att inga fler höga träd planteras i gångarna, att återskapa något av hur det var när området var nytt och att

plantera vegetation med olika blomningstider. En svarande vill ha vegetation som fungerar ljuddämpande på trafiken.

7. Beskriv med egna ord hur du vill att Friluftstadens utemiljö ska utvecklas.

Många är överens om att de vill bevara den ursprungliga idén och ”fina karaktären”, ”som det var förr”. Någon uttrycker: ”Vid förnyelse bör hänsyn tagas till ursprungliga utformningen som framtogs av Eric Sigfrid Persson och William Nersing.” Andra skriver att den ursprungliga planen bör bevaras och att det är viktigt att föreningen slår vakt om den ursprungliga miljön. En person menar att Friluftstaden har blivit berömt på grund av just den genomtänkta gröna miljön, vilket gör det viktigt att behålla den. En annan tycker det är viktigt att utemiljön är genomtänkt, att det ska finnas känsla och harmoni. Någon vill slippa skönhetsrådet, då deras personliga åsikter varierar med vilka som väljs in. En annan person efterfrågar ett utemiljöråd som är aktivt och består av mer än en person.

Många vill se mer variation, och att det ”händer något” under alla årstider. Någon föreslår att man ska nyttja de stora, gemensamma ytorna till evenemang och funktioner så som loppis/bytardagar med mera. En svarande föreslår mer belysning för att göra det lite ljusare. Någon vill att växter med taggar och giftiga frukter/bär tas bort för barnens skull. Nyponbuskagen nämns återigen som ett problem (se Figur nr 22). En förnygringsplan efterlyses för att undvika att stora partier beskärs så hårt samtidigt. En person vill glesa ur buskpartierna och flera vill ha fler småträd. Förslag ges på att sätta upp fågelholkar. En svarande tycker att det är viktigt att utemiljön harmoniserar med arkitekturen. Helhetskänsla inom området efterfrågas, någon nämner att rosbågar, staket och vindskydd bör ses över samt att ”tingeltangel” borde tas bort, och efterlyser större enhetlighet.

Figur nr 22. Många boende vill byta ut de taggiga rosenbuskarna, som sprider sig snabbt.

Övriga kommentarer:

Många tycker det är trevligt och uttrycker sig optimistiskt om att det görs ett examensarbete om Friluftstaden, och vill gärna se resultatet. En person nämner att det är roligt att någon engagerar sig i Friluftstadens unika miljö. Ett par personer tipsar om bilder som finns i föreningens ägo, samt bilder på föreningens hemsida: www.sodrafriluftstaden.se.

Resultat

Genom litteraturstudien framgår att Eric Sigfrid Persson hade en vision om Friluftstaden som ett bostadsområde omgivet av natur och grönska. Han ville skapa utrymme i staden för den frihet han själv hade upplevt att naturen gett honom som barn, och omge Friluftstadens lägenheter med en stor gemensam trädgård. William Nersing förverkligade hans idéer genom lummiga grönytor och omfångsrika, blommande buskage.

Växtmaterialet anpassades till arkitekturen och husens färger men valdes också utifrån sina artspecifika uttryck, och egenskaper som ”*konturformande element i helhetsbilden*”. Vårblommande arter prioriterades i kombination med arter med sen blomning och vackra höstfärger, för att förlänga säsongen. Eric Sigfrid Persson månade om barnens välbefinnande och lek, han ville skapa ett område utan stängselgränser, där barnen kunde springa fritt och leka på gemensamma, väl tilltagna grönytor (se Figur nr 23). Den omfångsrika grönskan bildade naturliga gränser för att skilja gårdarna från omgivande gator. Stora, blommande buskar valdes för att skapa insynsskydd åt solgårdarna. Artvalen motiverades med att inte de inte krävde någon särskild skötsel, och känsliga arter undveks medvetet.

Figur nr 23. Friluftstadens barnvänliga grönytor.

Hur påverkar dagens skötsel grönyterna?

Telefonintervjuer med personal från dagens skötselentreprenör, *Trädgårdsanläggare Sjunnesson AB*, gav information om hur dagens skötsel utförs och vilka motiv som ligger bakom de insatser som görs. Skötseln av grönyterna i Friluftstaden utförs löpande utan någon långsiktig målinriktning. Det saknas ett styrande dokument för skötselinsatserna förutom kontraktet med beställaren, det vill säga bostadsrättsföreningarna. Beskrifningar och underhåll utöver den löpande skötseln bestäms varje år i samråd med beställaren. Då beställaren inte besitter den yrkesmässiga kompetens som krävs för att kunna avgöra konsekvenserna av dessa insatser, utgör detta en risk för felaktiga beslut som påverkar vegetationen och grönyterna

även i ett längre perspektiv. De återkommande beskärningarna har som enda avsikt att hålla nere alltför hög och omfångsrik växtlighet. Stora buskar som forsythia, prakttry, paradibuske och schersmin häckklippas årligen på 1-1,5m höjd för att inte skymma fönster. Beskärningen skapar ett radikalt ingrepp i Friluftstadens ursprungliga idé om ytornas uttryck och karaktär.

Även träden beskärs på ett sätt som inte överensstämmer med yrkesmässig profession (se Figur nr 24). Ingreppen är omotiverat stora och lämnar stora sår som skadar träden och reducerar dess vitalitet. Dessa träd har med all sannolikhet planterats för sina specifika uttryck (se Figur nr 25), som helt förvrängs genom dessa oförsiktiga ingrepp.

Figur nr 24. Felaktigt beskuren hägg.

Figur nr 25. Friväxande hägg i blomning.

Hur kan de boendes önskemål bemötas?

Genom enkätsvaren framkom de boendes åsikter och önskemål kring grönytorna. Av 46 utskickade enkäter besvarades 50 %, 23 stycken. De boendes åsikter ger en uppfattning om vilka behov som finns. Resultatet av enkäten visar att många boende uppskattar Friluftstadens utemiljö, men är missnöjda med de radikala beskärningsinsatserna. Många tycker att det är viktigt att se till helheten och önskar en större satsning på tillvaratagandet av områdets utmärkande karaktär (se Figur nr 26).

Bland enkätsvaren framgår också att många boende vill ha fritt från höga buskar framför fönsterna, men insynsskydd framför solgården. Det ger en klar bild av hur ytorna bör planeras och växtmaterialet placeras. Enkätsvaren visar även att helheten och karaktären är viktiga för de boende, medan de finns ett visst missnöje med enskilda buskage, bland annat pimpinellrosor. Önskemålen kring vegetationens och grönytornas funktion är tydliga. Insynsskydd, blomning, rumskänsla och ett bevarande av karaktären prioriteras högst. Därefter kommer önskemål om vegetation som lämnar fri sikt framför fönsterna. De befintliga metoderna att genom beskärning upprätthålla önskemålen om fri sikt framför fönster leder till att blomningen uteblir. Genom ett bättre anpassat växtmaterial hade önskingarna om både blomning och friväxande buskage kunnat kombineras samtidigt som ytorna hade blivit mindre skötselkrävande.

Figur nr 26. Många boende anser att det är viktigt att se till helheten, och anpassa skötseln av grönytorna till områdets karaktär.

Värdefulla aspekter att ta hänsyn till

Beroende på vilka mål som bostadsrättsföreningarna väljer att sätta upp för Friluftstadens utemiljö, finns några olika problem att lösa. Det första som behöver göras är att ta reda på vad det långsiktiga målet är. Det två påtagligaste alternativen handlar om att återskapa den ursprungliga miljön, alternativt att skapa en fungerande grönmiljö efter dagens behov. Oavsett bör målet innefatta en rimlig skötselnivå av ytorna.

Resultatet av arbetes olika ingående delar pekar alla åt samma håll. Genom att se till förutsättningarna på platsen, befintliga skötselinsatser och boendes önskemål, blir slutsatsen att det är rimligare att satsa på en medveten utveckling av ytorna snarare än ett pedantiskt bevarande av desamma. Friluftstadens grönytor bör varsamt anpassas till moderna behov, genom medvetna insatser som tar hänsyn till helhetsuttryck och karaktär. Den ursprungliga idén om ytornas karaktär är mycket god, men växtmaterialet är inte anpassat till de rådande behoven. Det gör ytorna omotiverat dyra att underhålla och beskärningarna medför ett ”stympat” uttryck.

Vid nyplantering bör växtmaterialet väljas ut noga, arterna bör återspegla områdets tidsanda och uttryck, samt vara väl anpassade till ståndorten. Att införa moderna arter och exoter som inte har någon koppling till vare sig det uttryck eller den tidstypiska stil som Friluftstaden speglar, förvanskar områdets stilsäkra karaktär. Gamla arter som planterades på 1940-talet kan vara svåra att få tag på idag. Sjukdomar och angrepp ger ytterligare anledningar att öppna ögonen för nya växtsorter. *E-plantor* är att föredra, då märkningen garanterar en planta som är utvald och anpassad till det svenska klimatet (E-planta, 2010). Genom att se långsiktigt och välja arter som bättre lämpar sig för ståndorten, ökar möjligheterna att bibehålla uttrycket. Vid val av växter bör man vara restriktiv med allt för hårt framdrivna sorter. Praktfullare sorter är ofta mer krävande och betydligt mindre konkurrenskraftiga än sina föräldrar. Det är också

viktigt att sprida riskerna för att inte riskera att stora bestånd slås ut vid eventuella sjukdomsangrepp och liknande.

Slutsatser

Den ständiga beskärningen av vegetationen skapar ett oharmoniskt uttryck, som hade kunnat undvikas genom ett bättre anpassat växtmaterial. Det finns idag ett stort utbud av arter som skulle vara lämpliga som alternativ (se Bilaga 3: *Moderna arter och sorter*). Praktry, forsythia, syren och schersmin är arter som förekommer flitigt i Friluftstaden, och som friväxande kan bli mycket stora (Se Figur nr 27). Alla fyra arter återfinns i handeln med en uppsjö av sorter i olika storlekar och färger. Dessa skulle med fördel kunna ersätta dagens buskage och skapa ett enhetligt och bättre anpassat uttryck då de är bättre lämpade i höjd än de sorter som finns planterade idag.

De stora buskarna har varit ett problem på området under lång tid. Intervjun med Lars Nersing visade att problemet fanns även då William Nersing ansvarade för Friluftstadens grönytor. Otaliga år av dyra återkommande beskärningar och årig häckklippning hade kunnat besparas genom att byta ut växtmaterialet.

Figur nr 27. Många av prydnadsbuskarna i Friluftstaden blir som friväxande mycket stora.

Stommen i Friluftstadens buskage är uppbyggd av blommande buskar. Genom att dessa beskärs som häckar går blomningen förlorad. Ett bevarande av dessa planteringar skulle också innebära ett bevarande av skötselproblemen, utebliven blomning och frånvaro av ett naturligt habitus. Att byta ut dessa ytor skulle ge ett högre mervärde för området än att bevara dem. Genom att ta bort de mest skötselkrävande buskagen kan många problem lösas. Projektörens kunskaper och förmåga att förutse problem kan inte nog betonas. Det är i detta skede som de största möjligheterna att påverka anläggningen finns. Projektörens skicklighet avgör ofta behovet av skötselnivå på den färdiga anläggningen. Det finns stora pengar att spara på att anlita en duktig projektör. Friluftstadens vegetation, och skötseln av denna, bör anpassas till den ursprungliga idén och det uttryck som eftersträvades i planeringen av grönyterna.

För att Friluftstadens grönytor ska behålla sitt uttryck, och utvecklas långsiktigt, krävs en skötselplan. Bostadsrättsföreningarna på området bör enas om gemensamma mål för grönmiljöns utveckling för att inte helheten ska gå förlorad. Genom att de olika föreningarna arbetar separat, finns en risk att helhetsuttryck går förlorat och utemiljön tappar det värde som hålls uppe av den gemensamma helheten. Avsaknaden av en skötselplan för området gör den värdefulla grönmiljön i Friluftstaden totalt oskyddad.

Det finns idag ingen professionell kontroll av att skötselinsatserna görs på ett fackmannamässigt sätt, vid – för växterna – rätt tidpunkt. Växtmaterialets stora artrikedom kräver kunnig personal för att inte vegetationen ska ta skada genom felaktig beskärning eller missriktade skötselinsatser. Det krävs också utbildad personal för att göra rätt prioriteringar och kunna förutse långsiktiga konsekvenser av de insatser som görs. En skötselplan skulle också kunna ge en tydlig vägledning om vilken hänsyn som ska tas vid val av växtmaterial till nyplanteringar. Ett sådant dokument skulle även kunna användas för att tydliggöra krav på etableringsskötsel, beskärningsinsatser och uppföljning av arbetet.

Förslag på övergripande sköselanpassningar

För att bibehålla det värdefulla uttrycket krävs en medveten satsning på grönytor. Nya träd behöver planteras som kan avlösa de gamla. Skötseln måste bli mer målmedveten och konsekvent. Bostadsrättsföreningarna bör enas om gemensamma mål och riktlinjer i samråd med en kvalificerad, oberoende yrkesman. Dagens utformning med höga buskar framför fasaderna ger upphov till höga skötselkostnader som hade kunnat undvikas. I dagens skötsel ingår att nedfallna löv krattas upp från grönytor på hösten. Genom att istället kratta in dessa löv i buskagen skulle växtbäddarna få en högre halt av värdefullt organiskt material (se Figur nr 28). Förändringen är liten men gör en stor skillnad för kvalitén i växtbäddarna.

Figur nr 28. Nedfallna löv tillför växtbäddarna organiskt material, och bör därför lämnas kvar i buskagen.

Träden utgör en viktig stomme i Friluftstadens grönytor och går inte att byta ut med samma resultat som buskar och perenner. Om kompetensen att beskära träd inte finns hos den ordinarie skötselentreprenören bör kvalificerade yrkesmän, alternativt en utbildad arborist, tas in. Kostnaden lär bli något högre, men är en god investering då träden kan behållas över en längre tid. Vissa arter reagerar på stark beskärning genom att skjuta rotskott, vilket leder till en ökad skötselproblematik, då dessa beskärs på fel sätt (se Figur nr 29).

Figur nr 29. Vissa arter reagerar på beskärning genom att skjuta kraftigt med rotskott, vilket leder till skötselproblem.

Kontrollen av växtmaterial som planteras måste även den bli bättre. Flera nyplanterade träd har skador på stam och i krona (se Figur nr 30). I några fall är kronans uppbyggnad bristfällig. Det är viktigt med en bra etableringsskötsel och ett bra grundmaterial vid nyplantering. Finns inte dessa förutsättningar kommer slutresultatet aldrig att bli tillfredställande (se Figur nr 31).

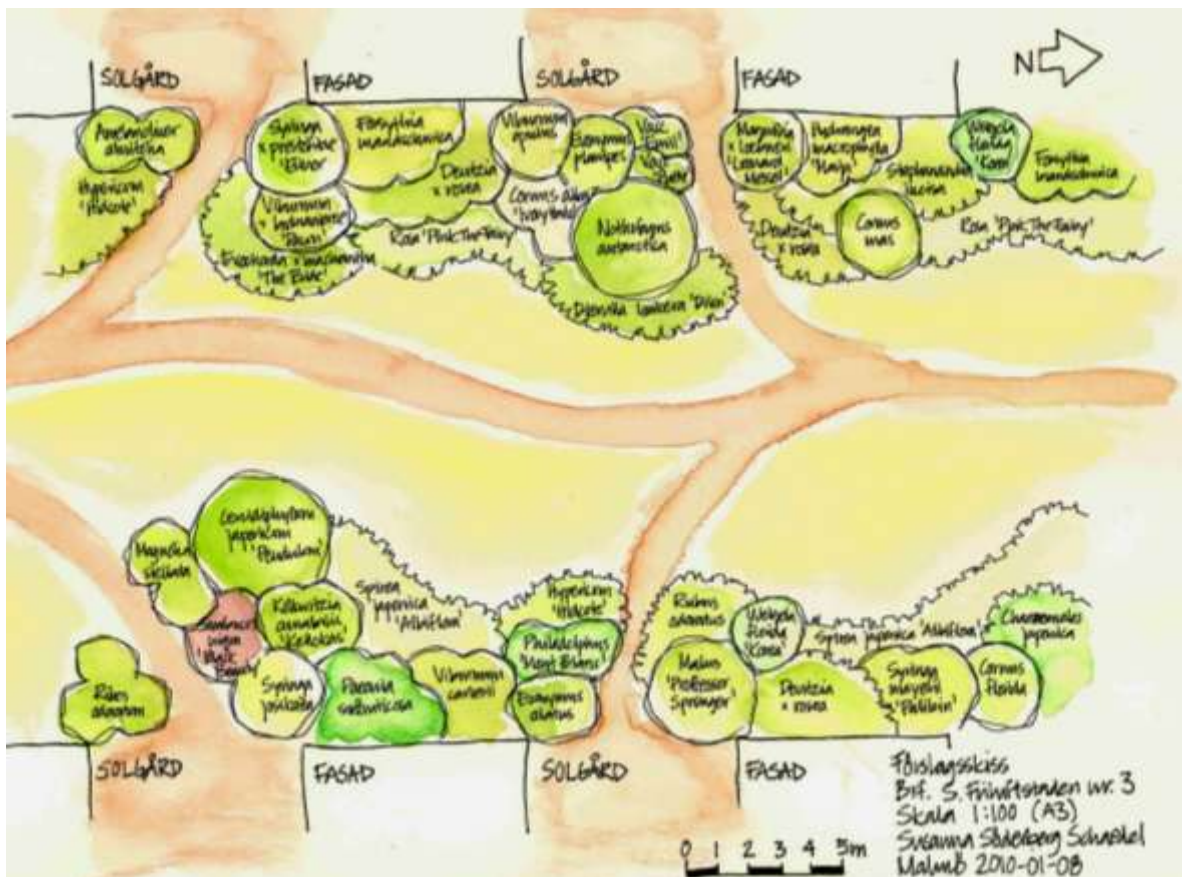

Figur nr 30. Stamskador på nyplanterat valnötsträd.

Figur nr 31. Nyplanterad robinia med dåliga framtidsutsikter.

Förslagsskiss

Figur nr 32. Förslag till nyplantering av bostadsgård i Friluftstaden. Originalritning i A3, se Bilaga 1.

Växtmaterialet

Skissen är i stort baserad på modernt växtmaterial för att visa på alternativa arter och sorter. Valet av växter grundar sig på ståndorten i Friluftstadens bostadsmiljö samt de boendes önskemål om lång blomning, höjdanpassade arter, barnvänliga och taggfria arter, samt variation och ett värdefullt uttryck över alla årstider. Många av de valda arterna ger bär eller frukter som lockar fåglar och gynnar djur- och insektslivet. Några sorter är valda för sina annorlunda bladfärger som ger ytterligare en dimension åt uttrycket. De vitblommande sorterna framhäver sorter med färgade blommor och blad.

Arterna har valts ut för att motsvara de skötselinsatser som står till förfogande. Buskträd eftersträvas framför stamträd på grund av ett mer intressant uttryck och för att framhäva stammarna tydligare. Det ger även klättrvänliga träd för barnen. Då Friluftstadens utemiljö är uppbyggd av blommande buskar, buskträd och mindre stamträd är skissen anpassad för att bevara detta uttryck. Arterna är valda för att vara skötelsnåla. Inplantering med marktäckande perenner görs med fördel under buskträd och stamträd. I Bilaga 3; *Moderna arter och sorter*, finns ytterligare förslag på alternativt växtmaterial som skulle kunna användas vid nyplantering i Friluftstaden.

Amelanchier alnifolia fk. Alvda E - bärhäggmispel
2,5m hög, 1,5m bred. Gul höstfärg. Gynnar djurlivet.

Cercidiphyllum japonicum 'Pendulum' - katsura

4-6m hög, 3-4m bred. Hängande växtsätt med grenar som når ner till marken.

Chaenomeles japonica f. Motala E – liten rosenkvitten

0,5-0,8m hög, 1-1,5m bred. Kompakt växtsätt. Orangeröda blommor i samband med lövsprickningen. Gula, äppelrika frukter som kan användas till marmelad.

Cornus alba 'Ivory Halo' – vitbrokig kornell

1-1,5m hög, 2m bred. Kompakt växtsätt. Vitbrokiga blad på röda grenar, oansenlig blomning i gul-vitt.

Cornus florida - blomsterkornell

2-4m hög, 2-3m bred. Lång och rik blomning i vitt. Röd höstfärg.

Cornus mas - körsbärskornell

4-6m hög, 5-7m bred. Gul blomning på bar kvist under tidig vår. Klarröda frukter. Gul höstfärg.

Deutzia x rosea - rosendeutzia

1-1,5m hög, 1m bred. Överhängande grenar. Under blomningen i juni-juli täckt av små rosa-vita blommor.

Diervilla lonicera 'Dilon' – gulblommigt getris

1m hög, 1-1,5m bred. Kompakt buske med kopparfärgat bladutslung som senare övergår till gulgrönt. Blommor i gult juli-september. Vackra höstfärger.

Euonymus alatus – vingad benved

1-2m hög, 1,5-3m bred. Kompakt och jämnt formad buske med dekorativa korklister utmed grenarna. Sprakande röda höstfärger.

Euonymus planipes - körsbärsbenved

2-3m hög, 1,5-2,5m bred. Sirligt grenverk med överhängande toppar. Dekorativa, cerisa/oranga hängande frukter. Varierande och vackra höstfärger.

Exochorda x macrantha 'The Bride' - pärlbuske

0,7-1,3m hög, 1-2m bred. Överhängande grenar med dekorativa, pärlrika blomknoppar. Rikblommande i maj med vita blommor. Dekorativa fröknoppar som sitter kvar under vintern.

Forsythia mandshurica E – manchurisk forsythia

1-1,5m hög, 1,5m bred. Upprätt grenverk. Ljust gula blommor i mars månad. Vinröda höstfärger.

Hydrangea macrophylla 'Masja' - trädgårdshortensia

0,8-1,2m hög, 1m bred. Kompakt växtsätt. Bollrika blomklasar i rosarött.

Hypericum 'Hidcote' – storblommig hypericum

0,6-1,2m hög, 1m bred. Delvis vintergröna blad. Stora, enkla blommor i gult, juli-oktober.

Kolkwitzia amabilis 'Kellokas' - paradibuske

1,2-1,5m hög, 1,5-2m bred. Låg sort med rund form. Kraftig blomning i rosa-vitt, maj-juni.

Magnolia x loebneri 'Leonard Messel' - hybridmagnolia

2-3m hög, 2-3m bred. Sirligt grenverk. Rikblommande i maj med små, rosa blommor.

Magnolia stellata - stjärnmagnolia

1-2m hög, 1-2,5m bred. Rund, liten buske. Blommor på bar kvist med små, vita stjärnlika blommor i april-maj. Doftande.

Malus 'Proffessor Sprenger' - paradisäpple

3-5m hög, 4-5m bred. Upprätt växtsätt med koniskt formad krona. Rosa blomknoppar, rikblommande i vitt. Dekorativa frukter i klart orangerött. Vackra höstfärger. Gynnar djurlivet.

Nothofagus antarctica - sydbok

3-5m hög, 4m bred. Litet träd med vridna stammar och säreget utseende. Dekorativ bark och vacker, gul höstfärg.

Paeonia suffruticosa - buskpion

1-1,5m hög, 1-2m bred. Vedartad pion med blomning i maj-juni. Stora blommor mörkt rosa, dekorativt bladverk.

Philadelphus 'Mont Blanc' - smultronschersmin

1-2m hög, 1-2m bred. Tätt buske med ljusgröna blad. Gräddvit blomning, något senare än andra sorter. Doftande.

Ribes odoratum - gullrips

1-2m hög, 1-3m bred. Gula blommor i maj. Doftande. Tidiga höstfärger i rödviolett. Får svarta bär.

Rosa 'Pink The Fairy' – marktäckande ros

30-50cm hög, 50-70cm bred. Marktäckande ros. Blommor rikligt i mörkt rosa från juli-frost.

Rubus odoratus - rosenhallon

1-2m hög, 1,5-3m bred. Stora dekorativ blad. Karminrosa blomning juli-september. Ger små smaklösa hallonfrukter. Sprider sig med rotskott vilket bör beaktas vid plantering.

Sambucus nigra 'Black beauty' - blodfläder

1,8-2,4m hög, 2-2,5m bred. En mörkt rödbladig sort med rosa blommor och mörkt röda blomskälkar. Ger svarta bär som uppskattas av fåglar.

Spirea japonica 'Albiflora' - höstspirea

0,4-0,5m hög, 0,5-0,6m bred. Ljusare blad än arten. Blommor i vitt i augusti, senare än övriga spireor.

Stephanandra incisa - stefanandra

1-1,5m hög, 1,5-2m bred. Effektivt marktäckande buske med långa, ljus orange grenar. Bladen får en vackert bronsgul höstfärg. Blommor med små grönvita blommor april-maj.

Syringa josikaea – ungersk syren

3-4m hög, 3-4m bred. Upprättväxande, tät buske/litet träd med mörkgrönt bladverk. Koniska blomställningar med mörkt lila knoppar och ljusare lila blommor i maj-juni. Doftande.

Syringa mayerii 'Palibin' - dvärgsyren

0,8-1m hög, 1-1,2m bred. Kompakt, låg och rikblommande buske med vågiga bladkanter. Mörklila knoppar och ljuslila, starkt doftande blommor maj-juni.

Syringa x prestoniae 'Elinor' - prestonsyren

2-3m hög, 2-4m bred. Mörkt röda knoppar, senare lilarosa blommor. Upp till 25cm långa blomklasar som doftar.

Vaccinium angustifolium 'Emil' E - amerikanskt blåbär

0,6-0,8m hög och bred. Utvecklar blåbär vid samplantering med annan sort. Frukten är stor och välsmakande med lång skördetid, från juli.

Vaccinium angustifolium 'Putte' E - amerikanskt blåbär

0,5-0,7m hög, 1m bred. Ger stor skörd av söta goda bär som mognar i augusti.

Viburnum x bodnantense 'Dawn' - hybridkejsarolvon

2-3m hög, 1,5-3m bred. Blommor i februari-april med rosavita doftande blommor. Tydligt nervade blad som får vinröd höstfärg.

Viburnum carlesii - luktolvon

1-1,5m hög, 1-1,5m bred. Liten buske med utsökt doftande blommor i maj. Håriga blad som på hösten färgas i orange/vinrött/brunt.

Viburnum opulus - skogsolvon

2-4m hög, 3-4m bred. Stor buske med vackert formade blad. Höstfärger i rött och orange. Lysande grönvita blommor i maj-juni. Klarröda, dekorativa frukter från september och fram till jul.

Weigela florida 'Korea' - rosenprakttry

0,6-1,8m hög, 1,6m bred. Tät buske med friskt grönt bladverk. Karminröda till mörkt rosa blommor. Rikblommande sort.

Diskussion

Litteraturen om Friluftstadens grönytor som legat till grund för arbetet har varit knapp. Intervjuer, enkätsvar från de boende samt inventering och tolkning av växtmaterialet på platsen har därför varit betydande för resultatet.

Sökningar av material inför bakgrundsstudien har gjorts genom Alnarps biblioteks sökmotor, Lukas, Artikelsök, samt i Epsilon efter liknande arbeten. Dessa har framför allt använts för att hitta intressanta litterära källor som kunnat användas även i detta arbete. Claes Rosenberg, ordförande i Bostadsrättsföreningen Södra Friluftstaden nr 3 har varit till stor hjälp med information om området, med bilder från föreningens arkiv samt genom sitt engagemang för Friluftstadens bostadsområde. Litteratursökningar har även gjorts i databaser genom Alnarps bibliotek, men utan att ge ett användbart resultat. Sökningar i Libris har gett visst resultat. Malmö Stadsbibliotek har tillhandahållit en del material kring funktionalismen. Stor del av materialet som legat till grund för bakgrundsstudien kring Eric Sigfrid Persson och Friluftstaden har funnits i Malmö Stadsbiblioteks lokala Malmösamling. Bilder på området har sökts och funnits på bland annat Malmö stadsarkiv, men inte kunnat användas i arbetet på grund av dess elektroniska publiceringsform, som skulle innebära en omotiverat hög ekonomisk kostnad.

Då varken Eric Sigfrid Persson eller William Nersing är i livet idag, är många av de insamlade uppgifterna grundade på andrahandskällor vilket troligtvis påverkar resultatet. Den viktigaste källan kring Eric Sigfrid Persson har varit Ulla Hårdes bok *Eric Sigfrid Persson – Skånsk funktionalist, byggmästare och uppfinnare* (1986). Boken baseras på intervjuer med Eric Sigfrid Persson samt hans dotter Signe Persson-Melin, vilket gör boken till en värdefull informationskälla. Andra viktiga källor för arbetet har varit *Svenska bostadsgårdar 1930-59* (1995), av Bengt Persson och Agneta Persson. Boken har gett en god inblick i bostadsgårdens historia, uppbyggnad och utveckling samt gett värdefull information om tidstypiskt växtmaterial. Ytterligare information om tidstypiskt växtmaterial har hämtats ur Marie Hanssons bok *De skånska trädgårdarna och deras historia* (1997). Åsa Ahrlands examensarbete från 1990, *Prydnadslignoser under 1900-talet – en sortimentsanalys av fem svenska plantskolor*, har visat på växtmaterial som fanns tillgängligt vid anläggandet av Friluftstaden.

Planteringsritningar från området har ej kunnat återfinnas. Sökningar har gjorts på Malmö stadsbyggnadskontors kartarkiv, Malmö gatukontors arkiv, Malmö stadsarkiv och Malmö museer. Förfrågningar har gjorts hos bland annat Stadsträdgårdsmästare Gunnar Eriksson, Stadsarkivarie Anders Reijnsert, Claes Rosenberg - Bostadsrättsföreningen Södra Friluftstaden nr 3, Signe Persson-Melin och Lars Nersing. Även skötselentreprenören Sjunnesson AB:s personal har tillfrågats, samt Lennart Trulsson, landskapsarkitekt¹³. Malmö stadsarkiv har med stor sannolikhet mer material om Eric Sigfrid Perssons yrkesverksamhet. Då detta material är omärkt och därför ej kunnat återfinnas av personalen inom tidsramen för denna studie, har eventuellt material ej kunnat användas i arbetet.

Den kalla årstiden har troligen spelat en viss roll för resultatet av växtinventeringen. Det avlödade växtmaterialet har stundtals varit svåridentifierat, åtminstone vad gäller sorter. Inventeringsresultatet bör därför läsas med reservation för eventuella fel.

¹³ Lennart Trulsson, landskapsarkitekt, var med vid en ombyggnation av Norra Friluftstaden 1981 och inventerade då delar av växtmaterialet på norra området.

Enkätsvaren från de boende kan tänkas vara påverkade av årstidens uttryck i utemiljön, samt specifika förhållanden som rör det undersökta området, Bostadsrättsföreningen Södra Friluftstaden nr 3. 46 utskickade enkäter gav 23 svar. Resultatet av enkätundersökningen uttrycker åsikter och synpunkter från 23 av Friluftstadens totalt 218 hushåll och speglar därmed endast en bråkdel av de boendes åsikter.

Mycket lite information om William Nersing har gått att finna i litteraturen. Då han haft en betydande roll för Friluftstadens grönytor söktes personer som visste mer om honom. Intervjun med Lars Nersing var mycket givande och gav information utöver vad som förväntades, bland annat kring tidigare skötsel av områdets grönytor. Minnen och anekdoter från intervjun med Lars Nersing har tagits med i arbetet för sitt värde som lokalhistoria för de boende i området.

En del bildmaterial har hittats men övervägande bilder har inte kunnat användas på grund av lagen om upphovsrätt eller för att arkiven kräver en omotiverat dyr ersättning för bildkopior. Claes Rosenberg, boende i Friluftstaden och ordförande i Bostadsrättsföreningen Södra Friluftstaden nr 3 samt styrelsemedlem i Friluftstadens skönhetsråd, har varit till stor hjälp i sökandet av material inför studien. Han har tipsat om användbar litteratur och kontaktpersoner. Han har även förmedlat kontakter och gett tillgång till föreningens bildarkiv, som gett arbetet ytterligare en dimension. Det har krävts mycket arbete för att reda ut omständigheterna kring upphovsrättslagen för att få använda dessa bilder. Genom samtal med SLU:s chefsjurist i Ultuna har bildmaterialet bedömts som lagligt att använda.

Växtlistorna i detta arbete beskriver tidstypiskt växtmaterial och alternativa moderna arter och är tänkta att ge en uppfattning om de uttryck, färger och former som detta växtmaterial kan tänkas ha gett upphov till. Växtlistorna är exempel på arter och sorter som använts historiskt, och ej särskilt uttagna för de rådande ståndortsförhållandena i Friluftstaden.

Friluftstaden är enligt min mening en bostadsmiljö utöver det vanliga. Arkitekturen är genomtänkt och stilren och placeringen av husen hjälper till att skapa goda förutsättningar för en gynnsam ståndort med en artrik vegetation. Dagens efterlätna hantering av dessa originella grönytor lämnar deras bestående varaktighet till sitt öde. Jag anser att det finns ett ansvar i att slå vakt om det värdefulla kulturarvet för framtiden. Ett bevarande behöver inte innebära ett konserverande av ytorna. Växter är ett levande material och utvecklingen av den värdefulla vegetationen bör hanteras på ett medvetet sätt för att skydda miljön från en slumpmässig utveckling. Det är lätt att både beställare och entreprenör ser kortsiktiga lösningar, styrda av ekonomi, som ett alternativ då det inte finns ett tydligt uppsatt mål att arbeta mot. För att undvika den situationen är det viktigt att arbeta fram gemensamma mål för grönyterna inom området. Det måste vara tydligt att målen ska eftersträvas i både skötselinsatser, val av växtmaterial och andra förändringar av grönmiljön, för att resultatet ska kunna möjliggöras.

Detaljarbeten i utemiljön (se Figur nr 33) bör också anpassas för att inte helhetsuttrycket ska gå förlorat. Spaljéer, staket, stängsel och belysning är exempel på delar av utemiljön som bör ingå i en övergripande plan över området för att säkerställa den värdefulla utemiljön. För att områdets karaktär ska bibehållas även i ett längre tidsperspektiv är det viktigt att se till det kulturhistoriska uttrycket. De ursprungliga grönyterna i Friluftstaden har genomgått flera förändringar. Genom att dokumentationen inte är fullgod, varken av anläggningen eller av de förändringar, nyplanteringar mm som genomförts, kan en restaurering ses som näst intill omöjlig. Risken är stor att ett sådant beslut skulle göra Friluftstadens idag levande miljö till ett museiobjekt. Genom att samhället förändras och utvecklas måste även miljön runt omkring

oss anpassas. Om Friluftstadens grönytor ska fortsätta att utvecklas som funktionell bostadsgård och trädgård, krävs att miljön anpassas till de behov som boende och samhället kräver. Ett bevarande av karaktär, uttryckssätt och intryck däremot, är en kompromiss som lämnar utrymme för utveckling och en varsam anpassning till moderna behov.

Figur nr 33. Tidsenlig detalj i utemiljön. Även detaljarbeten bör anpassas till helheten.

En tänkbar vidareutveckling av denna studie skulle vara att utforma mål för grönytornas utveckling samt att bygga upp en skötselplan för att uppnå målen. I ett andra skede bör en planteringsplan tas fram med en bedömning av befintligt vegetation, tillsammans med förslag kring föryngring av växtmaterialet och nyplantering. Fokus bör ligga på träd och större buskpartier med ett avgörande värde för Friluftstadens grönstruktur och vegetationsuppbyggnad. En ytterligare vidareutveckling vore att undersöka möjligheterna till en kulturminnesförklaring av Friluftstaden och dess utemiljö.

Källförteckning

Ahrland, Åsa (1990). *Prydnadslignoser under 1900-talet. En sortimentsanalys av fem svenska plantskolor*. Alnarp: Examensarbete, Institutionen för landskapsplanering.

Alm, Gustaf (1994). *Välja växter*. Stockholm: Natur och Kultur.

Andersson, Torbjörn, Jonstoj, Tove och Lundqvist, Kjell (Red.) (2000). *Svensk trädgårdskonst under fyrahundra år*. Stockholm: Byggeförlaget.

Bengtsson, Rune & Bucht, Eivor (1978). *Inte bara berberis*. Stockholm: Svensk Byggtjänst.

Bengtsson, Rune (2004). *Välja träd och buskar*. Särtryck ut Hemträdgården; Riksförbundet Svensk Trädgård.

Berggren, Bengt, Modéer, Kjell Å och Salomonsson, Bengt (1985). *Elbogen*. Malmö: Malmö fornminnesförening.

Davidshallstorg [elektronisk]. (2010). Tillgänglig: www.malmo.se/Medborgare/Stadsplanering--trafik/Stadsplanering--visioner/Malmos-stadsmiljo/Arkitektur-i-Malmo/Davidshallstorg-.html. (2010-01-22)

Eriksson, Jan, Nilsson, Ingvar och Simonsson, Magnus (2005). *Wiklanders marklära*. Lund: Studentlitteratur.

E-planta [elektronisk]. (2010). Tillgänglig: www.eplanta.com. (2010-01-24). Sidan uppdaterad: 2010-01-21.

Flink, Maria (1994). *Tusen år i trädgården. Från Sörmländska herrgårdar och bakgårdar*. Stockholm: Tiden.

Florensdeklarationen [elektronisk]. (1982). Tillgänglig: www.icomos.se/pdf/florensdeklarationen_1982.pdf. (2009-12-17).

Friluftstaden (1943). Malmö Stadsbibliotek: Småtryck Malmösamlingen

Gustavsson, Eva och Wahlström, Marianne (1979). *Den kollektiva trädgården – en historisk studie av flerfamiljshusens friytor*. Alnarp: Konsulentavdelningens rapporter, Landskap 44.

Gustavsson, Roland (1981). *Natur-lika grönytor i parker och bostadsområden*. Alnarp: Konsulentavdelningens rapporter, Landskap 58.

Hansson, Marie (1997). *De skånska trädgårdarna och deras historia*. Lund: Signum.

Hårde, Ulla (1986). *Eric Sigfrid Persson. Skånsk funktionalist, byggmästare och uppfinnare*. Stockholm: Byggeförlaget.

ICOMOS [elektronisk]. (2009). Tillgänglig: www.icomos.se (2009-12-16).

Johansson, Gothard (skriftställare) (1944). *Vi bo i Friluftstaden. (Utställningskatalog, Svenska slöjdföreningens bostadsutställning)*

Johnson, Owen & More, David (2006). *Tree guide*. London: HarperCollins Publishers.

Kristensson, Eva (2007). *Bostadsgården. Vardagsrum, lekplats, mötesplats och utsikt*. Stockholm: Formas.

Lag om kulturminnen [elektronisk]. (2010). Tillgänglig: <http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1988:950>. (2010-01-03). Sidan granskad: 2009-12-01, uppdaterad: 2008-09-22.

Paulsson, Gregor (Red.) (1948). *Trädgårdskonst*. Stockholm: Natur och Kultur.

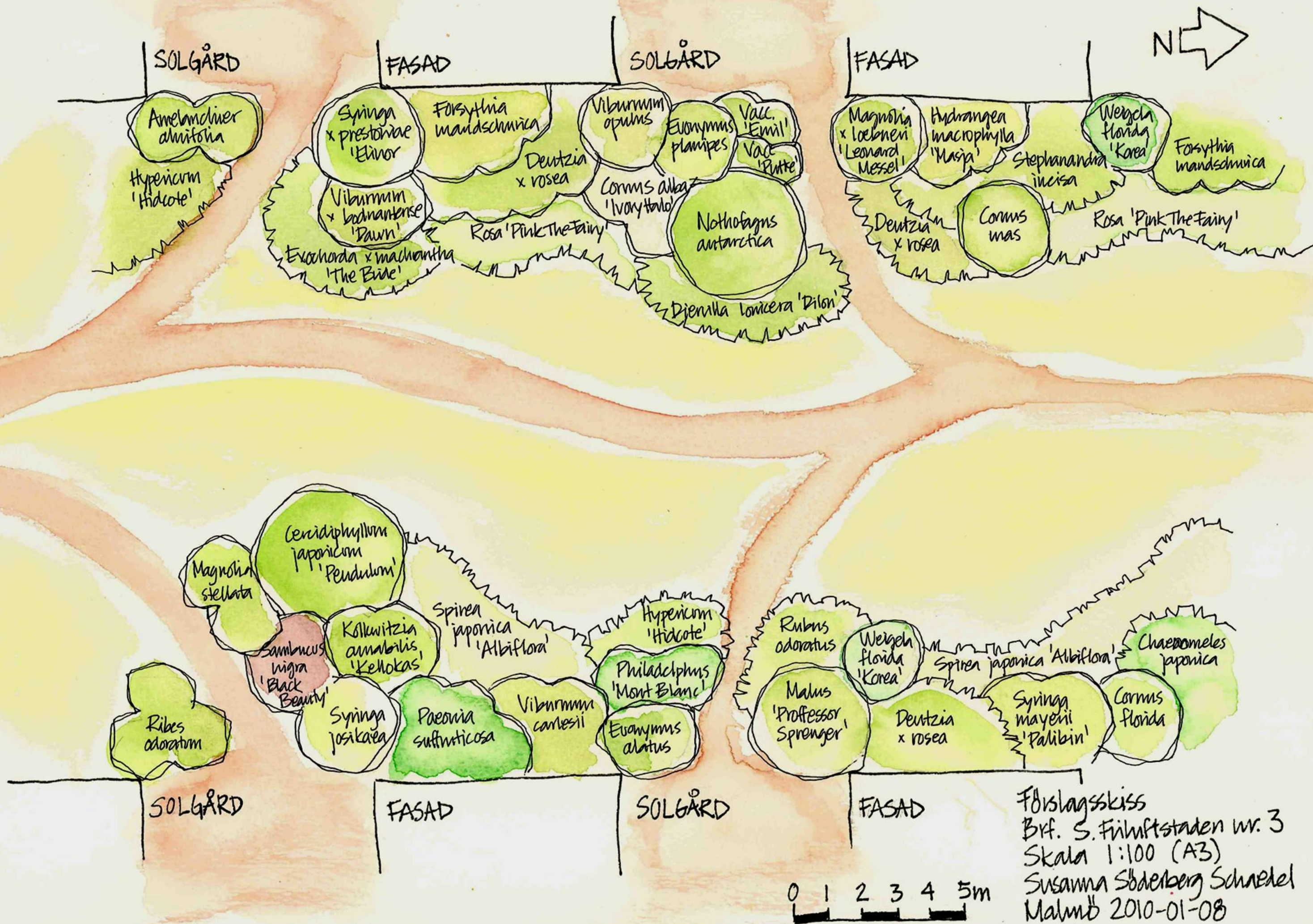
Persson, Bengt och Persson, Agneta (1995). *Svenska bostadsgårdar 1930-59*. Stockholm: Byggforskningsrådet.

Rudberg, Eva (1999). *Stockholmsutställningen 1930. Modernismens genombrott i svensk arkitektur*. Stockholm: Stockholmia.

SKUD – Svensk kulturväxtdatabas [elektronisk] (2010). Tillgänglig: www.skud.se. (2010-01-19).

Sommar, Ingrid (2006). *Funkis – stilen som byggde Sverige*. Stockholm: Forum.

Stavenow, Åke (Red.) (1944) *FORM - Svenska slöjdföreningens tidsskrift*. Stockholm: Svenska slöjdföreningen.

Bilaga 2: Tidstypiskt växtmaterial

Följande är vanligt växtmaterial på svenska bostadsgårdar under perioden 1930-45 samt 1945-59. Arterna är hämtade ut boken "Svenska bostadsgårdar 1930-59" (Persson & Persson, 1995). Namnen är uppdaterade enligt SKUD (SKUD, 2010)

Större träd 1930-45

<i>Acer pensylvanicum</i>	amerikansk strimlönn
<i>Acer platanoides</i> 'Schwedleri'	blodlönn
<i>Acer</i> sp.	lönn
<i>Betula</i> sp.	björk
<i>Fagus sylvatica</i> 'Atropurpurea'	blodbok
<i>Fagus sylvatica</i> 'Pendula'	hängbok
<i>Fraxinus excelsior</i> 'Pendula'	hängask
<i>Ulmus glabra</i> 'Pendula'	paraplyalm
Pelarförm av ek och alm	

Större träd 1945-59

<i>Acer</i> sp.	lönn
<i>Betula</i> sp.	björk
<i>Populus nigra</i> 'Plantierensis'	pyramidpoppel
<i>Populus tremula</i> 'Erecta'	pelarasp
<i>Populus x canadensis</i> 'Robusta'	goliatpoppel
<i>Prunus padus</i>	hagg
<i>Salix alba</i> var. <i>sericea</i> 'Gaudin'	silverpil
<i>Salix x pendulina</i> 'Elegantissima'	fontänpil
<i>Salix x sepulcralis</i> 'Chrysocoma'	kaskadpil
<i>Ulmus minor</i> 'Hoersholmiensis'	hörsholmsalm

Mindre träd 1930-45

<i>Betula pendula</i> 'Youngii'	tårbjörk
<i>Crataegus</i> sp.	hagtorn
<i>Crataegus x mortadensis</i> 'Boom'	pärlhagtorn
<i>Malus</i> sp.	prydnadsapel
<i>Prunus</i> sp.	japanskt körsbär
<i>Syringa</i> sp.	stamsyren
<i>Ulmus glabra</i> 'Exoniensis'	pyramidalm

Mindre träd 1945-59

<i>Crataegus</i> sp.	hagtorn
<i>Crataegus x mortadensis</i> 'Boom'	pärlhagtorn
<i>Malus</i> sp.	prydnadsapel
<i>Sorbus aucuparia</i>	rönn
<i>Sorbus intermedia</i>	oxel

Klättrväxter 1945-59

<i>Pathenocissus</i> sp.	vildvin
<i>Lonicera</i> sp.	kaprifol

Buskar 1930-45

Berberis thunbergii
Cornus alba 'Sibirica'
Cotoneaster lucidus
Cotoneaster multiflorus
Cytisus praecox
Forsythia intermedia
Forsythia ovata
Laburnum alpinum
Laburnum anagyroides
Ligustrum sp.
Lonicera tatarica
Philadelphus virginialis
Potentilla fruticosa
Rosa glauca
Rosa pimpinellifolia
Rosa rugosa
Spirea x arguta
Spirea x vanhouttei
Syringa sp.
Syringa x chinensis
Viburnum lantana
Viburnum opulus 'Roseum'

häckberberis
korallkornell
häckoxbär
flockoxbär
vårginst
forsythia
tidig forsythia
gullregn
alpgullregn
liguster
rosentry
kameliaschersmin
ölandstok
daggros
pimpinellros
vresros
brudspirea
bukettspirea
syren
parksyren
parkolvon
snöbollsbuske

Buskar 1945-59

Acer campestre
Berberis sp.
Cornus mas
Cotoneaster lucidus
Crataegus sp.
Forsythia intermedia
Forsythia ovata
Ligustrum sp.
Lonicera tatarica
Philadelphus coronarius
Prunus spinosa
Ribes alpinum
Rosa sp.
Sambucus sp.
Spiraea x vanhouttei
Symphoricarpos albus
Syringa sp.
Viburnum lantana

naverlön
berberis
körsbärskornell
häckoxbär
hagtorn
forsythia
tidig forsythia
liguster
rosentry
schersmin
slån
måbär
parkrosor
fläder
bukettspirea
snöbär
syren
parkolvon

Rabattväxter 1930-45

Aruncus dioicus
Hemerocallis sp.
Paeonia sp.
Rosa sp.
Sedum telephium

plymspirea
daglilja
pion
låga rosor
kärleksört

Rabattväxter 1945-59

<i>Hosta</i> sp.	funkia
<i>Bergenia cordifolia</i>	bergenia
<i>Sedum telephium</i>	kärleksört

Lignoser i svenska plantskolor under 40-talet

Följande är vanligt förekommande lignoser i svenska plantskolor under 1940-talet. Arterna är hämtade ur "Prydnadslignoser under 1900-talet" (Ahrlund, 1990.) Namnen är uppdaterade enligt SKUD (SKUD, 2010).

<i>Berberis buxifolia</i>	buxbomsberberis
<i>Cornus alba</i> 'Elegantissima'	vitbrokig kornell
<i>Cornus alba</i> 'Gouchaultii'	gulbrokig kornell
<i>Cornus alba</i> 'Sibirica'	korallkornell
<i>Cornus stolonifera</i> 'Flaviramea'	gullkornell
<i>Crataegus</i> sp.	hagtorn
<i>Euonymus fortunei</i> 'Vegetus'	klätterbenved
<i>Forsythia europaea</i>	balkanforsythia
<i>Forsythia intermedia</i> 'Spectabilis'	praktforsythia
<i>Forsythia ovata</i>	tidig forsythia
<i>Forsythia suspensa</i>	hängforsythia
<i>Forsythia suspensa</i> var. <i>fortunei</i>	bågforsythia
<i>Lonicera nitida</i> 'Elegant'	myrtenry
<i>Lonicera pileata</i>	lingonry
<i>Lonicera</i> sp.	try - buskarter
<i>Lonicera syringantha</i>	syrenry
<i>Mahonia japonica</i>	japansk mahonia
<i>Malus</i> sp.	prydnadsapel
<i>Malus toringo</i> var. <i>sargentii</i>	bukettafel
<i>Populus x berolinensis</i>	berlinerpoppel
<i>Populus canadensis</i> 'Bachelieri'	kanadapoppel
<i>Populus simonii</i> 'Fastigiata'	häckpoppel
<i>Populus x euramericana</i> 'Robusta'	poppel
<i>Prunus cerasifera</i>	körsbärsplomon
<i>Prunus laurocerasus</i> 'Rotundifolia'	lagerhägg
<i>Prunus laurocerasus</i> 'Schipkaensis Macrophylla'	lagerhägg
<i>Prunus laurocerasus</i> 'Schipkaensis'	lagerhägg
<i>Prunus padus</i>	hägg
<i>Prunus</i> sp.	prydnadskörsbär
<i>Prunus spinosa</i>	slån
<i>Pyracantha coccinea</i>	eldtorn
<i>Rhododendron</i> sp.	rododendron
<i>Ribes sanguineum</i>	rosenrips
<i>Ribes sanguineum</i> 'Album'	rosenrips
<i>Ribes sanguineum</i> 'Atrorubens'	rosenrips
<i>Rosa</i> sp.	parkrosor
<i>Rosa</i> sp.	vildrosor
<i>Sorbus aucuparia</i>	rönn
<i>Viburnum carlesii</i>	luktolvon
<i>Viburnum farreri</i>	kejsarolvon

<i>Viburnum rhytidophyllum</i>	rynkolvon
<i>Viburnum x burkwoodii</i>	hybridolvon
<i>Viburnum x juddii</i>	vårolvon
<i>Weigela praecox</i> 'Bouquet Rose'	vårprakttry
<i>Weigela</i> 'Bristol Ruby'	prakttry
<i>Weigela</i> 'Newport Red'	prakttry
<i>Weigela middendorffiana</i>	gullprakttry

Villor 1930-1950-tal

Följande är vanligt växtmaterial i villaträdgårdar och kring "hus i park". Arterna är hämtade ur "Tusen år i trädgården" (Flick, 1994). Namnen är uppdaterade enligt SKUD (SKUD, 2010).

<i>Acer platanoides</i>	skogslönn
<i>Actinidia kolomikta</i>	kameleontbuske
<i>Berberis thunbergii</i>	häckberberis
<i>Betula</i> sp.	björk
<i>Cotoneaster divaricatus</i>	spärroxbär
<i>Cotoneaster integerrimus</i>	oxbär
<i>Crataegus monogyna</i>	trubbhagtorn
<i>Fargesia murielae</i>	bergbambu
<i>Fraxinus excelsior</i>	ask
<i>Juglans regia</i>	valnöt
<i>Mahonia aquifolium</i>	mahonia
<i>Parthenocissus inserta</i>	vildvin
<i>Philadelphus coronarius</i>	doftschersmin
<i>Quercus robur</i> f. <i>fastigiata</i>	pelarek
<i>Rhododendron</i> (Catawbiens-gruppen)	parkrododendron
<i>Rhododendron japonicum</i>	japansk azalea
<i>Ribes alpinum</i>	måbär
<i>Rosa multiflora</i>	japansk klätterros
<i>Rosa x rhederi</i> 'Kirsten Poulsen'	ros
<i>Sorbus aucuparia</i>	rönn
<i>Symphoricarpos albus</i>	snöbär
<i>Syringa vulgaris</i>	syren
<i>Tilia cordata</i>	skogslind
<i>Tilia x vulgaris</i>	parklind
<i>Viburnum opulus</i>	skogsolvon

"Hus i park" 1940-1950-tal (Flinck, 1994):

<i>Acer platanoides</i>	skogslönn
<i>Alnus glutinosa</i>	klibbal
<i>Alnus incana</i>	gråal
<i>Betula</i> sp.	björk
<i>Corylus avellana</i>	hassel
<i>Cotoneaster</i> sp.	oxbär
<i>Crataegus</i> sp.	hagtorn
<i>Hedera helix</i>	murgröna
<i>Ligustrum vulgare</i>	liguster
<i>Malus</i> sp.	prydnadsapel

<i>Philadelphus coronaries</i>	doftschersmin
<i>Philadelphus x lemoinei</i>	småblommig schersmin
<i>Populus sp.</i>	poppel
<i>Populus tremula</i>	asp
<i>Potentilla fruticosa</i>	ölandstok
<i>Prunus avium</i>	fågelbär
<i>Prunus padus</i>	hägg
<i>Prunus serrulata</i>	japanskt prydnadskörsbär
<i>Prunus spinosa</i>	slån
<i>Quercus robur</i>	skogsek
<i>Ribes uva-crispa</i>	krusbär
<i>Rosa canina</i>	stenros
<i>Rosa dumalis</i>	nyponros
<i>Rosa glauca</i>	daggros
<i>Rosa pimpinellifolia</i>	pimpinellros
<i>Salix caprea</i>	sälg
<i>Salix sp.</i>	vide
<i>Sambucus nigra</i>	fläder
<i>Sorbus aucuparia</i>	rönn
<i>Spiraea salicifolia</i>	häckspirea
<i>Spiraea x arguta</i>	brudspirea
<i>Syringa vulgaris</i>	syren
<i>Tilia cordata</i>	skogslind
<i>Tilia x vulgaris</i>	parklind
<i>Ulmus glabra</i>	skogsalm

Bilaga 3: Moderna arter och sorter

Moderna arter som på olika sätt skulle kunna fungera som bättre alternativ för Friluftstadens grönytor. Exempelen är hämtade ur svenska plantskolors växkataloger samt ur litteraturen; Välja växter (Alm, 1994), Tree guide (Johnson & More, 2006), Inte bara berberis (Bengtsson & Bucht, 1978) och Välja träd och buskar (Bengtsson, 2004). Namnen är uppdaterade enligt SKUD (SKUD, 2010).

Småvuxna träd:

<i>Acer griseum</i>	kopparlön
<i>Acer palmatum</i> 'Asakazuki'	japansk lönn
<i>Acer pseudoplatanus</i> 'Brilliantissimum'	tysklön
<i>Acer shirasawanum</i> 'Aureum'	japansk gyllenlön
<i>Acer tataricum</i>	rysk lönn
<i>Acer tegmentosum</i>	manchurisk strimlön
<i>Acer triflorum</i>	klöverlön
<i>Amelanchier lamarkii</i>	prakthäggmispel
<i>Betula ermanii</i>	kamtjatkabjörk
<i>Betula pendula</i> 'Youngii'	tårbjörk
<i>Crataegus intricata</i>	amerikansk hagtorn
<i>Crataegus monogyna</i>	trubbhagtorn
<i>Crataegus x media</i> 'Paul's Scarlet'	rosenhagtorn
<i>Crataegus x mortadensis</i> 'Toba'	pärlhagtorn
<i>Hydrangea paniculata</i> 'Grandiflora'	syrenhortensia
<i>Laburnum alpinum</i> 'Pendulum'	alpgullregn

Växter för lerjordar:

<i>Celastrus orbiculatus</i>	japansk traddödare
<i>Chaenomeles</i> sp.	rosenkvitten
<i>Cornus alba</i> 'Sibirica'	korallkornell
<i>Corylus avellana</i>	hassel
<i>Crataegus intricata</i>	amerikansk hagtorn
<i>Deutzia gracilis</i>	bruddeutzia
<i>Laburnum x watereri</i> 'Vossii'	hybridgullregn
<i>Magnolia kobus</i>	japansk magnolia
<i>Magnolia x soulangiana</i>	praktmagnolia
<i>Malus</i> 'Crittenden'	prydadsapel
<i>Malus</i> 'Red Jade'	prydadsapel
<i>Malus</i> 'Rescue'	barnäpple
<i>Malus</i> 'Ture'	prydadsapel
<i>Malus coronaria</i> 'Charlottae'	charlottaapel
<i>Malus floribunda</i>	rosenapel
<i>Malus x moerlandsii</i> 'Profusion'	purpurapel
<i>Philadelphus</i> sp.	schersmin
<i>Potentilla fruticosa</i>	ölandstok
<i>Prunus</i> 'Accolade'	prydnadskörsbär
<i>Prunus cerasifera</i> 'Nigra'	blodplommon
<i>Prunus cerasifera</i> 'Rosea'	körsbärspplommon
<i>Prunus incisa</i> 'Polaf'	dvärgkörsbär
<i>Prunus sargentii</i> 'Rosensky'	bergkörsbär
<i>Prunus serrulata</i> 'Taihaku'	japanskt prydnadskörsbär

<i>Prunus triloba</i>	rosenmandel
<i>Ptelea trifoliata</i> 'Aurea'	klöveralm
<i>Pterocarya fraxinifolia</i>	kaukasisk vingnöt
<i>Pyrus salicifolia</i>	silverpäron
<i>Ribes alpinum</i>	måbär
<i>Rosa</i> sp.	ros
<i>Sorbus</i> 'Kewensis'	prydnadsrönn
<i>Sorbus</i> 'Rosmari'	prydnadsrönn
<i>Sorbus aucuparia</i> 'Edulis'	rönn
<i>Sorbus cashmiriana</i>	kashmirrönn
<i>Sorbus decora</i>	praktrönn
<i>Sorbus koehneana</i>	pärlrönn
<i>Spiraea</i> sp.	spirea
<i>Symphoricarpos</i> x <i>doorenbosii</i> 'White Hedge'	doorenbosnöbär
<i>Symphoricarpos</i> 'Arvid'	tuvsnöbär
<i>Viburnum opulus</i>	skogsolvon

Växter med doftande bladverk:

<i>Rhododendron groenlandicum</i>	bredbladig skvattram
<i>Phellodendron amurense</i>	sibiriskt korkträd
<i>Rhododendron</i> 'Lavendula'	alpros
<i>Rhododendron russatum</i>	indigoalpros

Växter med blommor som doftar:

<i>Abeliophyllum distichum</i>	vinterbuske
<i>Acer tataricum</i>	rysk lönn
<i>Actinidia kolomikta</i>	kameleontbuske
<i>Buddleja alternifolia</i>	sommarspirea
<i>Buddleja davidii</i> 'Ile de France'	syrenbuddleja
<i>Cladastris</i> sp.	gulved
<i>Clematis montana</i> 'Montana'	bergklematis
<i>Clethra alnifolia</i>	konvaljbuske
<i>Cotoneaster multiflorus</i>	flockoxbär
<i>Daphne cneorum</i>	rosentibast
<i>Daphne mezereum</i>	tibast
<i>Daphne</i> x <i>burkwoodii</i> 'Somerset'	dofttibast
<i>Fothergilla gardenii</i>	häxal
<i>Fothergilla major</i>	stor häxal
<i>Hamamelis mollis</i>	kinesisk trollhassel
<i>Lonicera caprifolium</i>	kaprifol
<i>Lonicera fragrantissima</i>	dofttry
<i>Lonicera maackii</i>	koreatry
<i>Lonicera nitida</i>	myrtentry
<i>Lonicera periclymenum</i>	vildkaprifol
<i>Lonicera pileata</i>	lingontry
<i>Lonicera syringantha</i>	syrentry
<i>Lonicera</i> x <i>heckrottii</i>	blomsterkaprifol
<i>Lonicera</i> x <i>italica</i>	rosenkaprifol
<i>Magnolia</i> sp.	magnolia
<i>Malus coronaria</i> 'Charlottae'	charlottaapel

<i>Malus hupehensis</i>	teapel
<i>Paeonia suffruticosa</i>	buskpion
<i>Philadelphus coronaries</i>	doftschersmin
<i>Prunus padus</i>	hagg
<i>Robinia pseudoacacia</i>	robinia
<i>Rubus odoratus</i>	rosenhallon
<i>Syringa meyeri</i> 'Palibin'	dvärgsyren
<i>Syringa microphylla</i> 'Superba'	småbladig syren
<i>Syringa vulgaris</i>	syren
<i>Syringa x chinensis</i>	parksyren
<i>Syringa x prestoniae</i>	prestonsyren
<i>Viburnum carlesii</i>	luktolvon
<i>Viburnum farreri</i>	kejsarolvon
<i>Viburnum x bodnantense</i>	hybriskejsarolvon
<i>Viburnum x juddii</i>	vårolvon
<i>Wisteria sinensis</i>	blåregn

Växter med vitbrokiga blad:

<i>Cornus alba</i> 'Sibirica Variegata'	vitbrokig korallkornell
<i>Euonymus fortunei</i> 'Emerald Gaiety'	silverbenved
<i>Liriodendron tulipifera</i> 'Aureomarginatum'	variegerat tulpanträd
<i>Weigela florida</i> 'Variegata'	brokig rosenprakttry

Växter med starka höstfärger:

<i>Acer capillipes</i>	japansk strimlönn
<i>Acer griseum</i>	koppallönn
<i>Acer japonicum</i>	sofjäderslönn
<i>Acer palmatum</i>	japansk lönn
<i>Acer tataricum</i>	rysk lönn
<i>Acer triflorum</i>	klöverlönn
<i>Amelanchier</i> sp.	häggmispel
<i>Aronia melanocarpa</i>	svartaronia
<i>Cercidiphyllum japonicum</i>	katsura
<i>Cornus alba</i> 'Sibirica'	korallkornell
<i>Cornus kousa</i>	koreansk blomsterkornell
<i>Cotinus coggygria</i>	perukbuske
<i>Crataegus intricata</i>	amerikansk hagtorn
<i>Euonymus alatus</i>	vingbenved
<i>Euonymus europaeus</i>	benved
<i>Euonymus planipes</i>	körsbärsbenved
<i>Fothergilla gardenii</i>	häxal
<i>Fothergilla major</i>	stor häxal
<i>Gymnocladus dioica</i>	(Kentucky coffee tree)
<i>Hamamelis japonica</i> 'Zuccariniana'	japansk trollhassel
<i>Hamamelis mollis</i> 'Pallida'	kinesisk trollhassel
<i>Liriodendron tulipifera</i>	tulpanträd
<i>Malus toringo</i> var. <i>sargentii</i>	bukettapel
<i>Nyssa salvatika</i>	nyssa
<i>Phellodendron amurense</i>	sibiriskt korkträd
<i>Prunus avium</i>	fågelbär

<i>Prunus maackii</i>	näverhägg
<i>Prunus padus</i>	hägg
<i>Prunus pumila</i> var. <i>depressa</i>	sandkörsbär
<i>Prunus sargentii</i>	bergkörsbär
<i>Prunus serrula</i>	glanskörsbär
<i>Prunus triloba</i>	rosenmandel
<i>Rhus typhina</i>	rönnsamak
<i>Sorbus</i> 'Birgitta'	commixtarönn
<i>Sorbus</i> 'Dodong'	ullungrönn
<i>Sorbus</i> 'Rosmari'	prydnadsrönn
<i>Sorbus aucuparia</i>	rönn
<i>Sorbus sargentiana</i>	kastanjerönn
<i>Stephanandra incisa</i> 'Crispa'	liten stefanandra
<i>Stewartia pseudocamellia</i>	japansk skenkamelia
<i>Zelkova serrata</i>	japansk zelkova

Växter som blommar under våren och försommaren:

<i>Amelanchier lamarckii</i>	prakthäggmispel
<i>Chaenomeles japonica</i>	liten rosenkvitten
<i>Clematis macropelata</i>	kronklematis
<i>Crataegus intricate</i>	amerikansk hagtorn
<i>Crataegus x media</i> 'Paul's Scarlet'	rosenhagtorn
<i>Cytisus purgans</i>	gullginst
<i>Cytisus x beanii</i>	fagerginst
<i>Cytisus x kewensis</i>	hybridginst
<i>Cytisus x praecox</i> 'Allgold'	vårginst
<i>Daphne mezereum</i> f. <i>alba</i>	vit tibast
<i>Enkianthus campanulatus</i>	klockbuske
<i>Exochorda x macrantha</i>	pärlbuske
<i>Forsythia mandchurica</i>	manchurisk forsythia
<i>Forsythia x intermedia</i>	hybridforsythia
<i>Kerria japonica</i>	kerria
<i>Kolkwitzia amabilis</i> 'Pink Cloud'	paradisbuske
<i>Lonicera xylosteum</i>	skogstry
<i>Magnolia</i> sp.	magnolia
<i>Malus</i> 'Professor Sprenger'	prydnadsapel
<i>Malus floribunda</i>	rosenapel
<i>Malus toringo</i>	rönnbärsapel
<i>Paeonia suffruticosa</i>	buskpion
<i>Prunus</i> 'Accolade'	prydnadskörsbär
<i>Prunus cerasifera</i> 'Rosea'	körsbärsplommon
<i>Prunus sargentii</i>	bergkörsbär
<i>Prunus serrula</i>	glanskörsbär
<i>Prunus spinosa</i>	slån
<i>Skimmia japonica</i>	vinterbär
<i>Sorbus</i> 'Dodong'	ullungrönn
<i>Sorbus koehneana</i>	pärlrönn
<i>Spiraea</i> sp.	spirea
<i>Syringa</i> sp.	syren
<i>Trillium chloropetalum</i> 'Snow Queen'	jättetreblad

<i>Weigela</i> 'Minuet'	prakttry
<i>Viburnum davidii</i>	davidsolvon
<i>Viburnum sargentii</i> 'Onondaga'	blodolvon
<i>Wisteria sinensis</i> 'Prolific'	blåregn

Växter som blommar på sommaren:

<i>Adlumia fungosa</i>	adlumia
<i>Buddleja alternifolia</i>	sommarbuddleja
<i>Caragana arborescens</i>	häckkaragan
<i>Clematis</i> sp.	klematis
<i>Cornus kousa</i>	koreansk blomsterkornell
<i>Cotinus coggygria</i> 'Royal Purple'	rödblädig perukbuske
<i>Crataegus x media</i> 'Paul's Scarlet'	rosenhagtorn
<i>Cytisus purpureus</i>	kvastginst
<i>Deutzia gracilis</i>	bruddeutzia
<i>Deutzia x hybrida</i> 'Mont Rose'	hybriddeutzia
<i>Deutzia x magnifica</i>	praktdeutzia
<i>Halimodendron halodendron</i>	saltbuske
<i>Holodiscus discolor</i>	vippspirea
<i>Hydrangea petiolaris</i>	klätterhortensia
<i>Kolkwitzia amabilis</i>	paradisbuske
<i>Lonicera ledebourii</i>	kalifornisk skärmtry
<i>Lycium barbarum</i>	bocktörne
<i>Malus</i> sp.	prydnadsapel
<i>Philadelphus coronarius</i> 'Aureus'	guldschersmin
<i>Potentilla</i> sp.	ölandstok
<i>Robinia pseudoacacia</i>	robinia
<i>Rubus odoratus</i>	rosenhallon
<i>Sambucus racemosa</i>	fläder
<i>Sorbaria sorbifolia</i>	rönnspirea
<i>Spiraea betulifolia</i>	björkspirea
<i>Spiraea japonica</i> 'Little Princess'	praktspirea
<i>Spiraea japonica</i> 'Odensala'	praktspirea
<i>Spiraea nipponica</i>	girlandspirea
<i>Spiraea trilobata</i>	sibirisk spirea
<i>Spiraea x vanhouttei</i>	bukettspirea
<i>Syringa josikaea</i>	ungersk syren
<i>Syringa microphylla</i> 'Superba'	småbladig syren
<i>Viburnum opulus</i> 'Roseum'	snöbollsbuske
<i>Viburnum plicatum</i> 'Watanabe'	japanskt olvon
<i>Vinca major</i>	stor vintergröna
<i>Vinca minor</i>	vintergröna

Växter som blommar under hösten:

<i>Aesculus parviflora</i>	småblommig hästkastanj
<i>Buddleja davidii</i>	syrenbuddleja
<i>Campsis radicans</i>	trumpetranka
<i>Caryopteris x clandonensis</i>	skäggbuske
<i>Clematis</i> sp.	klematis
<i>Clethra alnifolia</i>	konvaljbuske

<i>Hibiscus syriacus</i>	frilandshibiskus
<i>Hydrangea arborescens</i> 'Annabelle'	vidjehortensia
<i>Hydrangea macrophylla</i>	hortensia
<i>Hydrangea paniculata</i> 'Grandiflora'	syrenhortensia
<i>Hydrangea serrata</i> 'Preziosa'	purpurhortensia
<i>Hypericum</i> 'Hidcote'	vinterhypericum
<i>Kalmia angustifolia</i> 'Rubra'	smalbladig kalmia
<i>Lycium barbarum</i>	bocktörne
<i>Potentilla fruticosa</i> 'Abbotswood'	ölandstok
<i>Potentilla fruticosa</i> 'Fridhem'	ölandstok
<i>Potentilla fruticosa</i> 'Goldfinger'	ölandstok
<i>Potentilla fruticosa</i> 'Longacre'	ölandstok
<i>Tamarix ramosissima</i>	hösttamarix

Växter med dekorativa frukter och fröställningar:

<i>Aronia melanocarpa</i> 'Aron'	svartaronia
<i>Aronia melanocarpa</i> 'Hugin'	svartaronia
<i>Celastrus orbiculatus</i>	japansk träddödare
<i>Clematis tangutica</i>	gullklematis
<i>Cornus kousa</i>	koreansk blomsterkornell
<i>Crataegus intricata</i>	amerikansk hagtorn
<i>Euonymus</i> sp.	benved
<i>Lonicera caerulea</i>	blåtry
<i>Magnolia kobus</i>	japansk magnolia
<i>Malus</i> sp.	prydnadsapel
<i>Prunus grayana</i>	pärhlägg
<i>Sambucus nigra</i>	fläder
<i>Sambucus racemosa</i>	druvfläder
<i>Sorbus</i> 'Dodong'	ullungrönn
<i>Sorbus</i> 'Astrid'	prydnadsrönn
<i>Sorbus</i> 'Birgitta'	commixtarönn
<i>Sorbus aucuparia</i>	rönn
<i>Sorbus cashmiriana</i>	kashmirrönn
<i>Sorbus decora</i>	praktrönn
<i>Sorbus koehneana</i>	pärlrönn
<i>Symphoricarpos</i> x <i>chenaultii</i> 'Hancock'	hybridsnöbär
<i>Symphoricarpos</i> 'Arvid'	tuvsnöbär
<i>Symphoricarpos albus</i>	snöbär
<i>Viburnum opulus</i> 'Compactum'	skogsolvon
<i>Viburnum opulus</i>	skogsolvon